

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101006/B/2021/36122163603143940

**Zlepšenie kvality životného prostredia prostredníctvom
nepriamych nástrojov**

Bakalárska práca

2021

Patrícia Taričová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**Zlepšenie kvality životného prostredia prostredníctvom
nepriamych nástrojov**

Bakalárska práca

Študijný program: Financie bankovníctvo a investovanie

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra financií

Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Juraj Válek, PhD.

Bratislava 2021

Patricia Taričová

Čestné vyhlásenie:

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

Patrícia Taričová

Pod'akovanie

Chcela by som sa poďakovať vedúcemu mojej bakalárskej práce, doc. Ing. Jurajovi Válekovi, PhD., za jeho usmernenie pri písaní bakalárskej práce, za jeho odbornú pomoc a najmä za jeho trpezlivosť.

Abstrakt

TARIČOVÁ, Patrícia: Zlepšenie kvality životného prostredia prostredníctvom nepriamych nástrojov – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra financií. – Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Juraj Válek, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2021, 37 strán

Cieľom tejto záverečnej práce je zhodnotiť nepriame nástroje využívané v Slovenskej republike a ich využitie pri ochrane životného prostredia, s dôrazom na environmentálne dane. K dosiahnutiu hlavného cieľa vedú jednotlivé čiastkové ciele, ktorými sú analyzovanie súčasnej situácie – zozbieranie najaktuálnejších údajov o environmentálnych daniach, oboznámenie sa s teóriou o nepriamych nástrojoch a konečné zhodnotenie využívania nepriamych nástrojov a ich využiteľnosť pri ochrane životného prostredia. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. Prvá kapitola je zameraná na skúmanie súčasného stavu riešenej problematiky, v druhej kapitole je definovaný cieľ práce, tretia kapitola je venovaná teoretickým poznatkom zo sledovanej oblasti a v záverečnej kapitole sú zhodnotené jednotlivé nepriame nástroje, ich príjmy do rozpočtu a ako vplývajú na zlepšenie životného prostredia. Bakalárska práca obsahuje spolu štrnásť grafov.

Kľúčové slová:

nepriame nástroje, environmentálne dane, spotrebné dane, životné prostredie

Abstract

TARIČOVÁ, Patrícia: Improving the quality of the environment through indirect instruments – Economical University of Bratislava, Faculty of National Economics; Department of Finance. – Supervisor of thesis: doc. Ing. Juraj Válek, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2021, 37 p.

The aim of this final work is to evaluate the indirect instruments used in the Slovak Republic and their use in environmental protection, with emphasis on environmental taxes. The main goal is to achieve the individual sub-objectives, which are to analyze the current situation - collecting the most up-to-date data on environmental taxes, getting acquainted with the theory of indirect instruments and the final evaluation of the use of indirect instruments and their applicability in environmental protection. The work is divided into four chapters. The first chapter is focused on examining the current state of the problem, the second chapter defines the goal of the work, the third chapter is devoted to theoretical knowledge of the indirect instruments and the final chapter evaluates individual indirect instruments, their budget revenues and how they affect environmental improvement. The bachelor thesis contains a total of fourteen graphs.

Key words:

indirect instruments, environmental taxes, excise duties, environment

Obsah

ÚVOD	12
1 SPOTREBNÉ DANE S ENVIRONMENTÁLNYM ASPEKTOM.....	13
1.1 SPOTREBNÁ DAŇ Z MINERÁLNYCH OLEJOV	14
1.2 SPOTREBNÁ DAŇ Z ELEKTRINY, UHLIA A ZEMNÉHO PLYNU	16
1.2.1 Spotrebná daň z elektriny	16
1.2.2 Spotrebná daň z uhlia	18
1.2.3 Spotrebná daň zo zemného plynu.....	20
1.3 EMISIE ZNEČISŤUJÚCICH LÁTKO.....	22
1.4 ĎALŠIE NEPRIAME NÁSTROJE VYUŽÍVANÉ NA SLOVENSKU	23
2 CIEĽ PRÁCE	24
3 TEORETICKÉ PRÍSTUPY K SKÚMANEJ PROBLEMATIKE.....	25
3.1 NEPRIAME NÁSTROJE V TEÓRII.....	27
4 UPLATŇOVANIE NEPRIAMÝCH NÁSTROJOV VPLÝVAJÚCICH NA KVALITU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE	32
4.1 DANE S ENVIRONMENTÁLNYM ASPEKTOM VYUŽÍVANÉ NA SLOVENSKU.....	32
4.1.1 Spotrebná daň z minerálnych olejov.....	32
4.1.2 Spotrebná daň z elektriny	35
4.1.3 Spotrebná daň z uhlia	35
4.1.4 Spotrebná daň zo zemného plynu.....	36
4.1.5 Ďalšie dane s environmentálnym aspektom.....	37
4.2 ĎALŠIE NEPRIAME NÁSTROJE VYUŽÍVANÉ NA SLOVENSKU	39
4.3 ENVIRONMENTÁLNE DANE VYUŽÍVANÉ V EKONOMICKY VYSPELÝCH KRAJINÁCH	41
4.4 VPLYV UPLATŇOVANIA NEPRIAMÝCH NÁSTROJOV NA VÝVOJ EMISÍ V SR.....	43
ZÁVER	45
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	47
PRÍLOHY	49

Zoznam grafov

Graf 1 - Spotreba vybraných minerálnych olejov vo vybraných oblastiach v tonách	16
Graf 2 - výroba elektriny podľa zdroja v roku 2019	17
Graf 3 - Spotreba elektriny vo vybraných oblastiach v MWh	18
Graf 4 - Spotreba vybraných druhov uhlia vo vybraných oblastiach v tonách	20
Graf 5 - Spotreba zemného plynu vo vybraných oblastiach v tis. m ³	21
Graf 6 - Emisie znečisťujúcich látok podľa druhu ekonomickej činnosti v roku 2018 v tonách	22
Graf 7 - Vývoj sadzieb dane z minerálnych olejov v eurách	33
Graf 8 - Príjmy z dane z minerálnych olejov v tis. eur	34
Graf 9 - Príjmy z dane z elektriny v tis. eur	35
Graf 10 – Príjmy z dane z uhlia v tis. eur.....	36
Graf 11 - Príjmy z dane zo zemného plynu v tis. eur.....	37
Graf 12 - Vývoj príjmov z dane z motorových vozidiel v tis. eur	38
Graf 13 – Vývoj príjmov z environmentálnych daní z vybraných krajín v mil. eur	43
Graf 14 - Vývoj emisií znečisťujúcich látok v ovzduší v kilotonách.....	44

Zoznam skratiek a značiek

CO	Oxid uhoľnatý – škodlivá látka vylučovaná pri spaľovaní benzínu či nafty
FO	Fyzická osoba
MWh	Megawatthodiny
NMVOC	Nemetánové prchavé organické zlúčeniny – škodlivé látky vylučované pri spaľovaní benzínu či nafty
OSN	Organizácia Spojených národov
PM_{2,5}	jemné tuhé častice s aerodynamickým priemerom rovným alebo menším ako 2,5 µm
PO	Právnická osoba
SO₂	oxid siričitý

Úvod

Nepriame nástroje stimulujú k prijímaniu opatrení na zníženie znečistenia životného prostredia. Uplatnením nepriamych nástrojov sa má znížiť znečistenie a majú sa redukovať environmentálne škody. Výška nepriameho nástroja by mala byť postavená tak, aby bola únosná pre podnikateľskú sféru ale aj pre obyvateľstvo, ale zároveň by mala reflektovať vzácnosť zdroja.

V tejto bakalárskej práci sa budeme bližšie venovať nepriamym nástrojom využívaných v Slovenskej republike na zlepšenie kvality životného prostredia. Má priblížiť problematiku nepriamych nástrojov ako nástroja na zlepšenie životného prostredia.

Hlavným cieľom práce je zhodnotenie uplatňovania nepriamych nástrojov pri ochrane životného prostredia, s dôrazom na environmentálne dane v podmienkach Slovenskej republiky.

V prvej kapitole bakalárskej práce sa venujeme opísaniu environmentálnych daní v Slovenskej republike, ich legislatívnemu zaradeniu a ako vplývajú na životné prostredie. Konkrétne spomíname spotrebné dane, a teda spotrebnú daň z minerálnych olejov a spotrebnú daň z elektriny, uhlia a zemného plynu. V druhej kapitole sme vytýčili ciele, ktoré nám pomohli na vytvorenie práce. V druhej kapitole sme si vytýčili hlavný cieľ a čiastkové ciele. V tretej kapitole sme si rozobrali jednotlivé pohľady ekonómov na nepriame nástroje a takisto aj všetky nepriame nástroje v teórii a zdefinovali sme si ich. V poslednej štvrtej kapitole sme sa bližšie pozreli na vývoj príjmov jednotlivých environmentálnych daní za posledných 10 rokov. Takisto sme priblížili ďalšie nepriame nástroje využívané v Slovenskej republike a konkrétne sme sa pozreli čo sa využíva na trhu. Spomenuli sme aj environmentálne dane využívané v iných krajinách a ich zastúpenie na príjmoch v jednotlivých vybraných krajinách. Nakoniec sme zhodnotili vývoj jednotlivých emisií v ovzduší a aký majú nepriame nástroje na to vplyv.

1 Spotrebné dane s environmentálnym aspektom

V súčasnosti tvoria daňovú sústavu Slovenskej republiky priame a nepriame dane. Priame dane sa rozdeľujú medzi dôchodkové, majetkové a ostatné priame dane. Čo sa týka nepriamych daní tak tie sa rozdeľujú na univerzálnu daň zo spotreby, teda daň z pridanej hodnoty, a selektívne dane.

Selektívne dane sa rozdeľujú na podskupiny podľa toho z akých výrobkov sú vyberané. V Slovenskej republike evidujeme 4 selektívne dane a to: spotrebná daň z minerálneho oleja, spotrebná daň z alkoholických nápojov, spotrebná daň z tabakových výrobkov a spotrebná daň z elektriny, uhlia a zemného plynu.

Životné prostredie zohráva významnú časť v našich životoch, preto je dôležité aby sme sa ho snažili čo najviac chrániť. V roku 1997 bol vytvorený Kjótsky protokol k rámcovému dohovoru OSN o zmene klímy. Cieľom tohto protokolu bolo zníženie skleníkových plynov prostredníctvom konkrétnych opatrení a politík. Vyspelé krajiny sa zaviazali, že v rokoch 2008-2012 znížia skleníkové plyny. Koncom roku 2012 bol schválený dodatok ku Kjótskemu protokolu, v ktorom sa rozhodlo v jeho pokračovaní do roku 2020. Cieľom dodatku bolo znížiť emisiu skleníkových plynov o 20 % oproti roku 1990.

V roku 2013 Eurostat vydal štatistickú príručku s názvom „Dane s environmentálnym aspektom – štatistická príručka“, ktorá ku štatistike daní s environmentálnym aspektom. Podľa tejto štatistiky môžeme rozdeliť dane s environmentálnym aspektom na dane z energie, dane z dopravy a dane za znečistenie.

V Slovenskej republike boli zahrnuté do jednotlivých kategórií tieto dane:

- Dane z energie – daň z minerálnych olejov, daň z elektriny, uhlia a zemného plynu, daň za umiestenie jadrového zariadenia, daň z úhrad za uskladňovanie plynov a kvapalín, emisné kvóty;
- Dane z dopravy - daň z motorových vozidiel – cestná daň, poplatok za registráciu motorového vozidla, daň za vjazd a zotrvanie motorového vozidla v historickej časti mesta;

-
- Dane za znečistenie - poplatky za vypúšťanie odpadových vôd do povrchových vôd, poplatky za znečisťovanie ovzdušia, úhrady za dobývací priestor.¹

1.1 Spotrebná daň z minerálnych olejov

Daň z minerálnych olejov je ustanovená v zákone č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja. Správcom dane je Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky teda konkrétna colná sekcia alebo colný úrad, ktorému dlžník podáva daňové priznanie.

Predmetom dane sú minerálne oleje vyrobené na území Slovenskej republiky, minerálne oleje dodané na územie Slovenskej republiky z iného členského štátu alebo dovezené z územia tretieho štátu.

Z daňového hľadiska do predmetu dane patria:

- minerálne oleje vyrobené a svojimi vlastnosťami určené ako pohonná látka na pohon benzínových alebo naftových motorov, ako aj motorov upravených na spaľovanie skvapalnených plyných uhlíkovodíkov a leteckých prúdových motorov,
- minerálne oleje vyrobené a určené ako palivo na výrobu tepla,
- minerálne oleje, ktoré nie sú vyrobené na účel ich použitia ako pohonnej látky alebo paliva na výrobu tepla, ale sú ponúkané na použitie alebo sú použité na účely, ktoré majú byť zdanené, t. j. Ako pohonná látka alebo palivo. Ide o niektoré druhy tzv. technických olejov, stredných olejov a pod., ktoré síce podliehajú daňovému dozoru správcu dane, ale nie sú predmetom zdanenia, ak nie sú použité na uvedené účely,
- minerálne oleje a ich zmesi alebo iné tovary a ich zmesi, ktoré nie sú vyrobené ako pohonné látky alebo palivá, ale sú na uvedené účely používané, resp. ponúkané (s výnimkou zemného plynu, uhlia, rašeliny, petrolejového koksu alebo iných pevných uhlíkovodíkových látok).²

V predmete dane je zahrnutá aj biogénna látka, buď kvapalná alebo plyná, vyrobená z biomasy. Medzi tieto látky sa patrí biodiesel vyrobený z rastlinného oleja alebo zo

¹ Zdroj: Enviroportál MŽP SR, dostupné na internete: <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=361>

² SCHULTZOVÁ, A.: Daňovníctvo: Daňová teória a politika I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., s. 316, ISBN: 978-80-7598-107-3

živočíšneho tuku alebo z použitého odpadového oleja. Takisto sem patrí aj čistý rastlinný olej alebo aj bioetanol.

Sadzba dane sa určuje ako súčin základu dane a príslušnej sadzby. Sadzba dane je pre každý druh minerálneho oleja osobitne stanovený. Každý minerálny olej má svoj číselný kód a opis.

Na minerálny olej s obsahom biogénnej látky je možné uplatniť aj zvýhodnenú sadzbu dane. V roku 2020 bolo možné uplatniť takúto sadzbu dane na motorový olej vo výške 514 eur/1000 l a plynový olej vo výške 368 eur/1000 l. Bolo potrebné ale splniť percentuálne množstvo bio zložky. Keď sa pozrieme na motorový olej tak bolo potrebné aby obsahoval bioetanolovú zložku v objeme viac ako 7,4%, tento objem bol stanovený od 1. januára 2020.

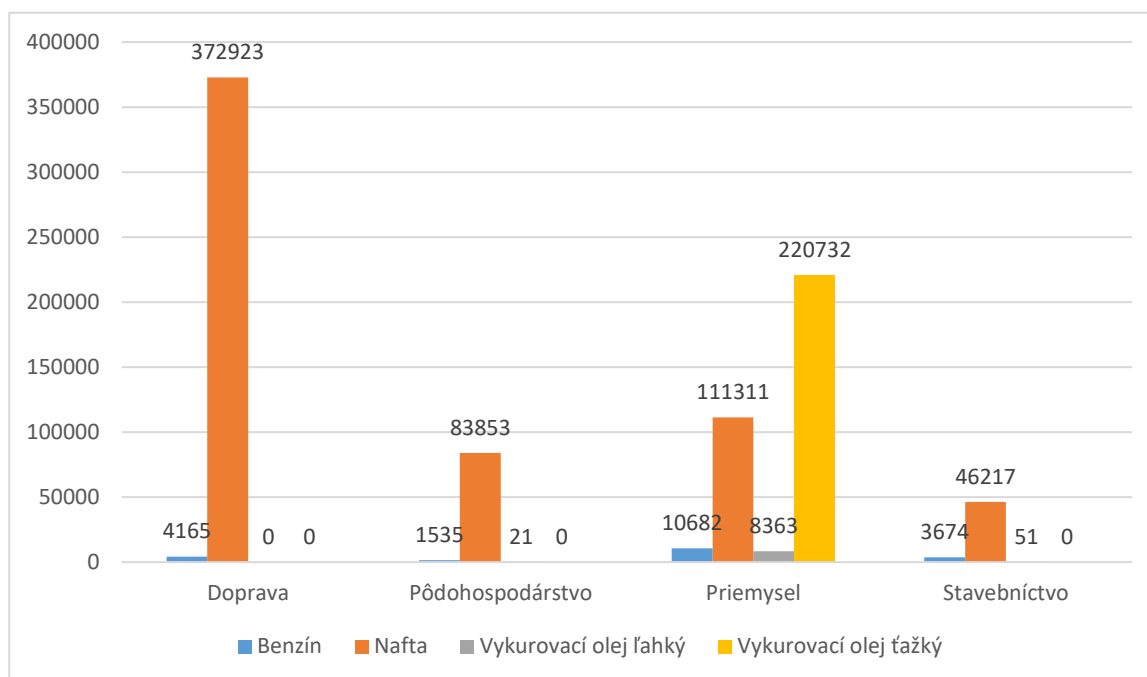
Keď sa pozrieme na skutočnosť, že v r. 2018 sa zvyšovala základná sadzba dane na motorový olej na 554 eur/1000 l, ale zároveň bola zavedená zvýhodnená sadzba dane vo výške 514 eur/1000 l, môžeme konštatovať, že sa snažili o to aby motivovali subjekty k tomu, aby do svojich minerálnych olejov pridali požadované množstvo bio zložky. Podľa hlavnej knihy rozpočtu verejnej správy od Ministerstva financií bolo v roku 2019 množstvo pohonných látok zdaňovaných vyššou sadzbou minimálne a to teda 0,2% benzínu a 1,6% nafty.

Samozrejme táto daň plyní do štátneho rozpočtu ako príjem v rámci daní na tovary a služby. Prognóza na rok 2020 na daň z minerálnych olejov bola 1 315 758 tis. Eur, čo teda predstavuje približne 14,18 % z celkových výdavkov z daní na tovary a služby. Ak to porovnáme na celkové daňové príjmy tak by to predstavovalo približne 4,44 %. Očakávaná skutočnosť výšky príjmov z daní z minerálnych olejov, ktorá bola zhrnutá v hlavnej knihe rozpočtu verejnej správy na rok 2021 až 2023, bola vyčíslená na hodnotu 1 207 018 tis. Eur, čo znamená pokles o 108 740 tis. eur oproti prognóze.

Problém, ktorý zaznamenávame pri minerálnych olejoch je skutočnosť, že znečisťujú životné prostredie, najmä ovzdušie. Ovzdušie je ovplyvňované najmä kvôli tomu, že autá, ktoré teda používajú minerálne oleje ako benzín či nafta spaľujú do ovzdušia mnohé škodlivé látky ako napríklad CO, SO₂, NMVOC alebo aj PM_{2,5}.

Pozrieme sa aj na spotrebu vybraných minerálnych olejov vo vybraných oblastiach v grafe č.1.

Graf 1 - Spotreba vybraných minerálnych olejov vo vybraných oblastiach v tonách

Zdroj: Vlastne spracovanie podľa údajov Štatistického úradu

1.2 Spotrebná daň z elektriny, uhlia a zemného plynu

Daň z elektriny, uhlia a zemného plynu je ustanovená v zákone č. 609/2007 Z. z. o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu a o zmene a doplnení zákona č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov. V zákone sú dosadené aj ustanovenia smernice Rady 2003/96/ES o reštrukturalizácii právneho rámca spoločenstva pre zdaňovanie energetických výrobkov a elektriny.

Správu dane vykonáva colný úrad. Ak ide o právnickú osobu tak sídlo colného úradu sa riadi sídlom právnickej osoby. Pokiaľ ide o fyzickú osobu tak sídlo colného úradu sa určuje podľa trvalého pobytu fyzickej osoby. Colný úrad Bratislava je miestne príslušný pre tie PO alebo FO, ktoré nemajú sídlo alebo trvalý pobyt na území Slovenskej republiky.

1.2.1 Spotrebná daň z elektriny

Predmetom dane je elektrina, ktorá má kód kombinovanej nomenklatury 2716. Základom dane je množstvo elektriny vyjadrené v MWh. Sadzba dane je od 1. januára 2010 vo výške 1,32 eur/MWh.

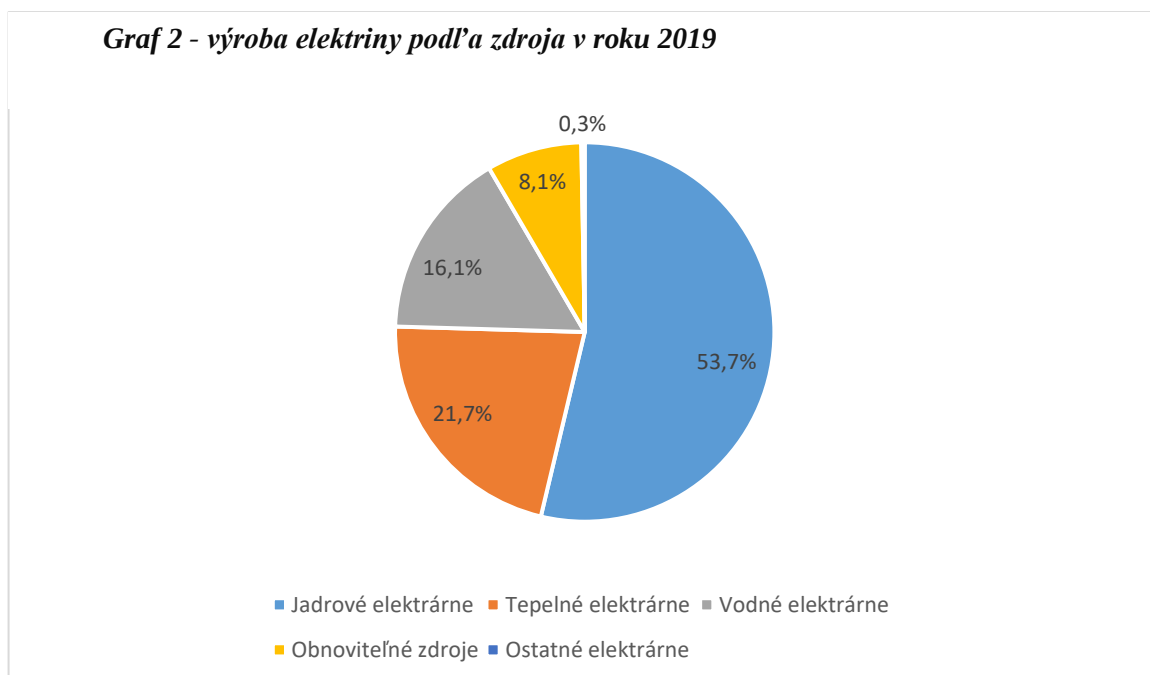
Zákon umožňuje aj oslobodenie od dane. Daň z elektriny okrem iného môže byť oslobodená ak je vyrobená z obnoviteľného zdroja, ak sa preukáže zárukou pôvodu. Výroba elektriny môže byť zo solárneho zariadenia, z veternej elektrárne, zo zariadenia na využitie

geotermálnej energie, z vodnej elektrárne, zo zariadenia na využitie biomasy alebo výrobku z biomasy.

Platiteľ dane z elektriny je povinný si priebežne viesť evidenciu množstva elektriny. Elektrina, ktorú sleduje môže byť vyrobená, odobratá, dodaná na účel ďalšieho predaja alebo aj na spotrebu konečnému spotrebiteľovi elektriny, použitá na vlastnú spotrebu alebo použitá na výrobu elektriny a na udržanie zariadenia na výrobu elektriny.

Na Slovensku bolo za rok 2020 vyrobených 28 991 139 MWh a spotrebovaných bolo 29 309 210 MWh, z čoho vyplýva, že musíme na Slovensko dovážať elektrinu. Pozrieme sa na výrobu elektriny na Slovensku v roku 2019 podľa zdroja (graf č.1)

Graf 2 - výroba elektriny podľa zdroja v roku 2019

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov databázy EnviDat, ktoré spracoval SAŽP

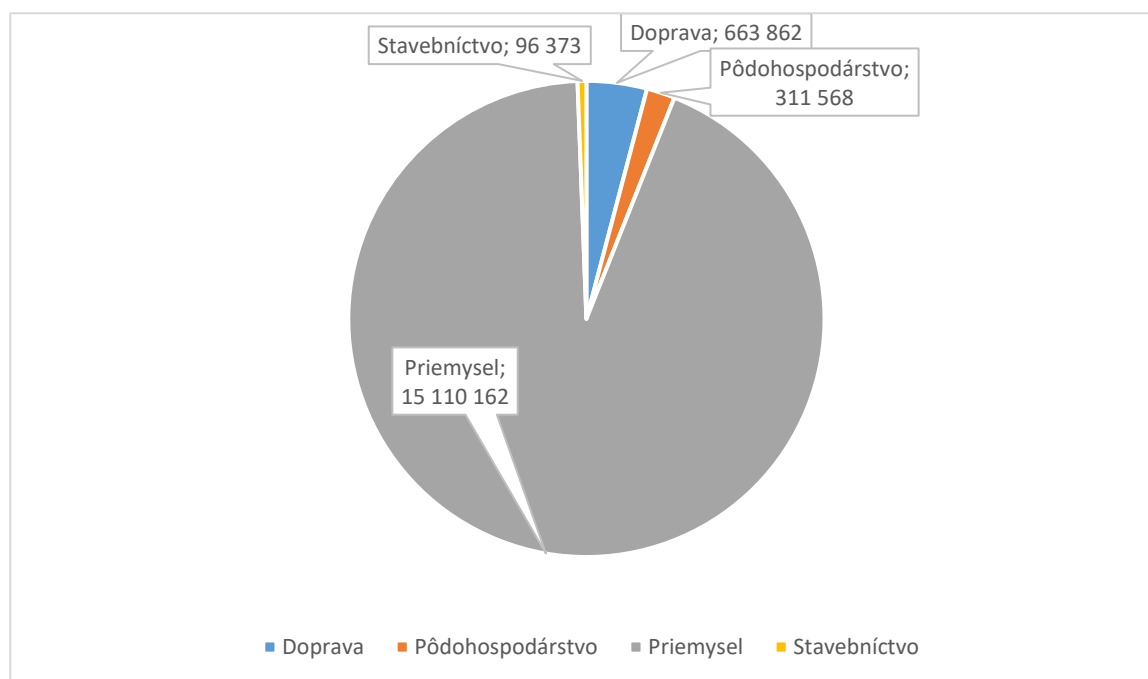
Na grafe č.2 vidíme podiel rôznych typov zdrojov výroby energie na Slovensku v roku 2019. Ako vidíme tak najväčšiu časť tvoria jadrové elektrárne, ktoré vyrobili až 53,7% elektriny z celkovej produkcie. Po nich najviac elektriny vyrobili tepelné elektrárne, ktoré vyrobili 21,7% z celkovej produkcie. Po nich sú vodné elektrárne so 16,1%, elektrina z obnoviteľných zdrojov s 8,1% a nakoniec ostatné elektrárne, ktoré vyrobili 0,3% elektriny.

Daň z elektriny je príjmom v štátnom rozpočte. Radí sa medzi dane na tovary a služby. Prognóza na rok 2020 bola, že z dane z elektriny bude plynúť do štátneho rozpočtu 11 939 tis. eur. Očakávaná skutočnosť ale podľa hlavnej knihy rozpočtu verejnej správy na roky 2021 až 2023 bola 11 429 tis. eur. Z čoho môžeme vidieť, že nastal pokles oproti prognóze.

Výroba elektriny je škodlivá najmä ak sa vyrába v tepelných elektrárnach, ktoré spaľujú hlavne uhlie, ale aj vykurovací olej, zemný plyn alebo biomasu. Menej škodlivé sú jadrové elektrárne. Môžeme konštatovať, že najmenej škodlivé sú jednoznačne vodné elektrárne, či výroba elektriny z obnoviteľných zdrojov ako napríklad veterné elektrárne či solárne elektrárne.

Na grafe č.3 vidíme spotrebu elektriny vo vybraných oblastiach. Ako vidíme tak najviac elektriny sa spotrebuje v priemysle a to až 15 110 162 MWh.

Graf 3 - Spotreba elektriny vo vybraných oblastiach v MWh

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

1.2.2 Spotrebná daň z uhlia

Predmetom dane z uhlia je:

- čierne uhlie s kódom kombinovanej nomenklatúry 2701,
- hnedé uhlie s kódom kombinovanej nomenklatúry 2702,
- koks a polokoks z čierneho uhlia s kódom kombinovanej nomenklatúry 2704,
- ostatné pevné uhľovodíky s kódom kombinovanej nomenklatúry 2706 až 2715.

Základom dane je množstvo uhlia, ktoré je vyjadrené v tonách. Sadzba dane je dlhodobo stála 10,62 eur/t. Oprávnený spotrebiteľ uhlia môže požiadať colný úrad

o registráciu oprávneného spotrebiteľa uhlia a o vydanie povolenia na odber uhlia oslobodeného od dane.

Uhlie, ktoré je oslobodené od dane sa používa:

- na duálne použitie,
- v mineralogických procesoch,
- na iný účel (nie ako pohonná látka alebo palivo na výrobu tepla),
- na kombinovanú výrobu elektriny a tepla,
- na výrobu elektriny,
- na výrobu koksu alebo polokoksu,
- na prepravu osôb alebo nákladov vykonávanú v rámci podnikania v železničnej doprave,
- na prevádzkové a technologické účely v podniku na ťažbu uhlia a spracovanie uhlia,
- koncovým odberateľom uhlia v domácnosti.

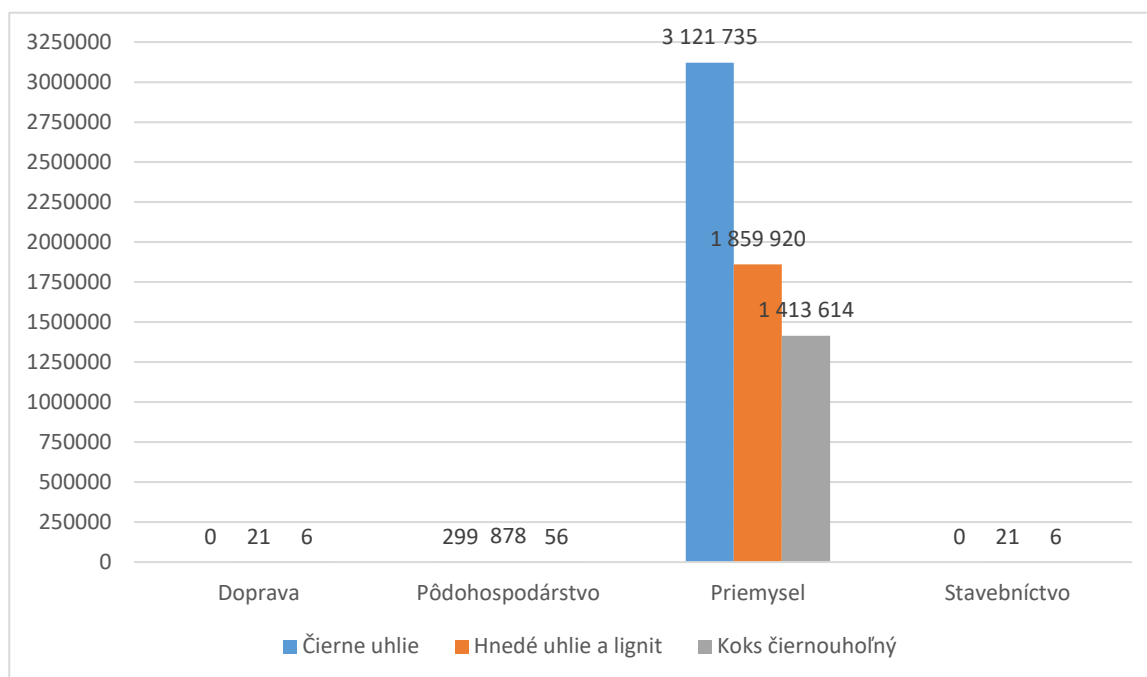
Daňová povinnosť vzniká buď dodaním uhlia na území SR konečnému spotrebiteľovi alebo spotrebou uhlia na území SR výrobcom uhlia alebo obchodníkom s uhlím.

Platiteľ dane je povinný si viesť evidenciu množstva uhlia v tonách a to buď vyrobeného, odobratého, dodaného, použitého na vlastnú spotrebu alebo použitého na prevádzkové a technologické účely výrobcom uhlia.

Daň z uhlia takisto ako ostatné dane plynú ako príjmy do štátneho rozpočtu. Patrí do kategórie dane na tovary a služby. V roku 2019 bola stanovená prognóza na rok 2020 a teda, že príjem z dane z uhlia bude 293 tis. eur. No očakávaná skutočnosť na rok 2020 je 234 tis. eur. Čo znamená pokles príjmov z tejto dane.

V grafe č.4 vidíme spotrebu vybraných druhov uhlia vo vybraných oblastiach. Najviac sa uhlie využíva v priemysle, kde sa najviac používa čierne uhlie. V ostatných oblastiach sa uhlie využíva minimálne alebo vôbec.

Graf 4 - Spotreba vybraných druhov uhlia vo vybraných oblastiach v tonách

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

1.2.3 Spotrebná daň zo zemného plynu

Predmetom tejto dane je zemný plyn, teda tovar s kódom kombinovanej nomenklatury 2711 11, 2711 21, 2711 29 a 2705. Základom dane je množstvo zemného plynu vyjadrené v MWh. Sadzba dane na zemný plyn je buď 1,32 eur/MWh pokiaľ ide o zemný plyn používaný ako palivo na výrobu tepla alebo dodaný na výrobu stlačeného zemného plynu určeného ako palivo na výrobu tepla, alebo 9,36 eur/MWh ak ide o zemný plyn dodaný na výrobu stlačeného zemného plynu určeného ako pohonná látka.

Stlačený zemný plyn je zemný plyn, ktorý bol stlačený v plniacej stanici kompresorom, a ktorý je možný použiť ako pohonnú látku alebo ako palivo. Základom dane na stlačený zemný plyn je množstvo stlačeného plynu vyjadrené v kilogramoch. Sadzba dane na tento zemný plyn je buď 0,141 eur/kg pokiaľ ide o pohonnú látku alebo 0,01989 eur/kg pokiaľ ide o palivo na výrobu tepla.

Takisto ako aj pri iných daniach je možné sa od tejto dane oslobodiť. Od dane môžeme oslobodiť zemný plyn, ktorý je používaný:

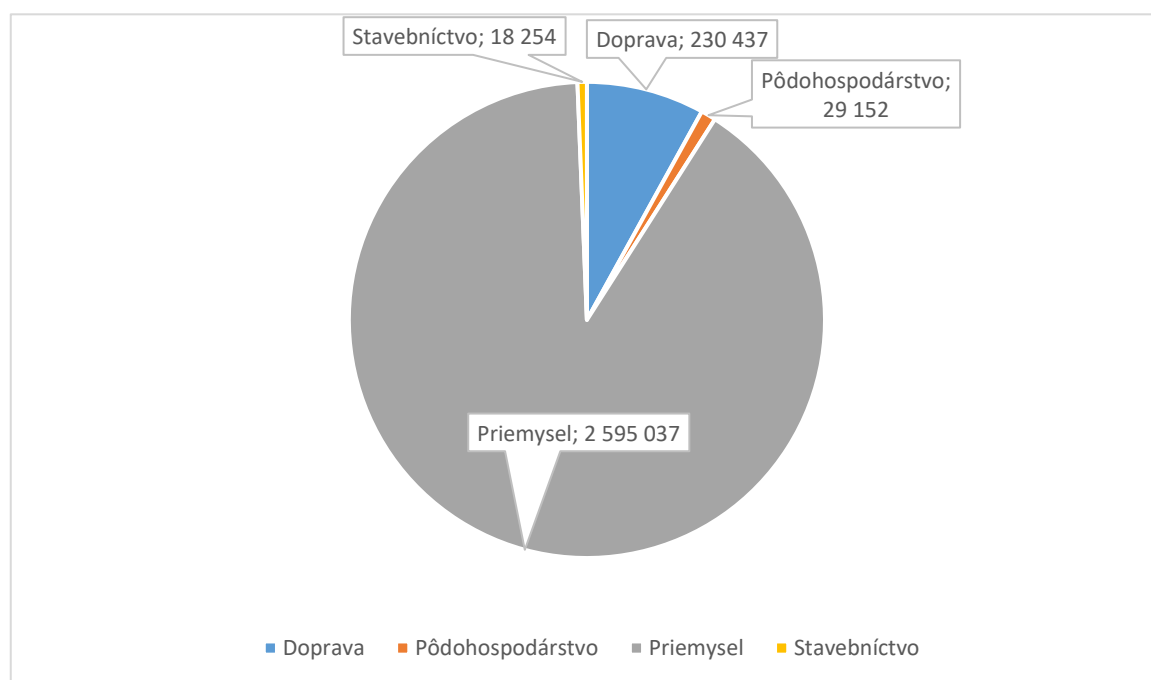
- na duálne použitie,
- v mineralogických procesoch,
- na iný účel ako pohonná látka alebo palivo na výrobu tepla,

- na kombinovanú výrobu tepla a elektriny,
- na výrobu elektriny,
- koncovým odberateľom zemného plynu v domácnosti s výnimkou zemného plynu určeného na výrobu tepla a ohrev úžitkovej vody,
- na prevádzkové účely a technologické účely v plynárenskom podniku,
- na činnosti bezprostredne súvisiace s prepravou osôb alebo nákladov v železničnej doprave v rámci podnikania.

Platiteľ dane je povinný si viesť evidenciu množstva zemného plynu v MWh a to buď vyrobeného, odobratého, dodaného, použitého na vlastnú spotrebu, použitého na prevádzkové a technologické účely v plynárenskom podniku alebo spotrebovaného na výrobu stlačeného zemného plynu.

V nasledujúcom grafe č. 5 vidíme spotrebu zemného plynu vo vybraných oblastiach. Ako vidíme najviac zemného plynu sa spotrebuje v priemysle a to v hodnote 2 595 037 tis. m³. Druhé najväčšie zastúpenie má doprava a to 230 437 tis. m³.

Graf 5 - Spotreba zemného plynu vo vybraných oblastiach v tis. m³

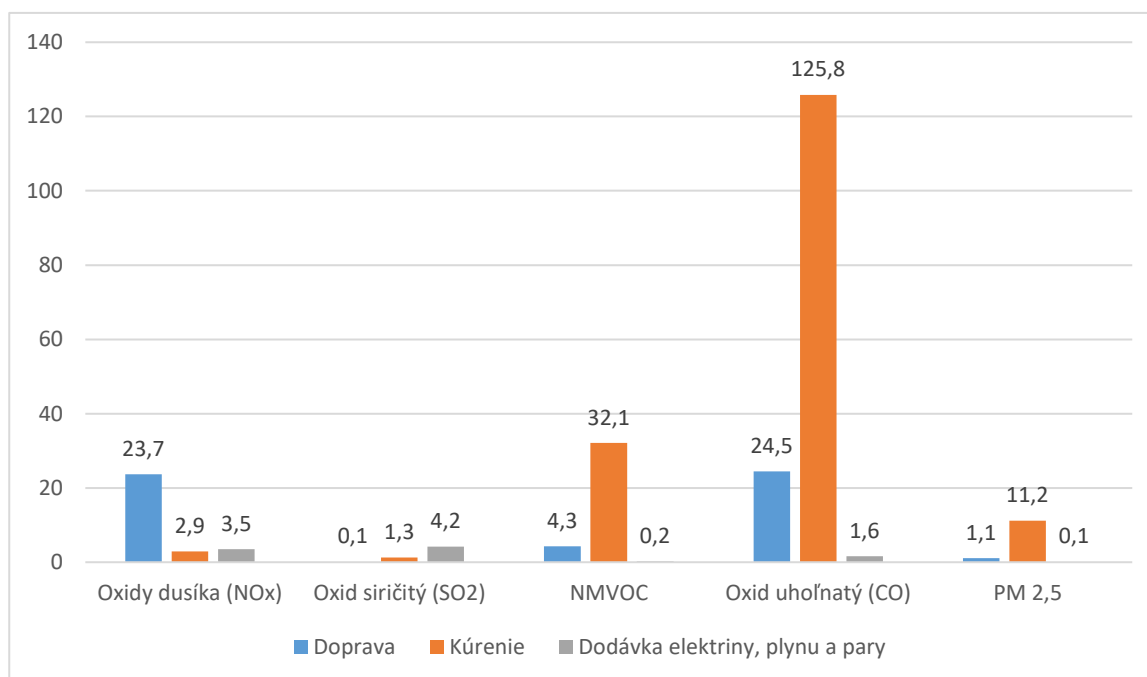
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

1.3 Emisie znečisťujúcich látok

V tejto podkapitole sa pozrieme na podiel emisií znečisťujúcich látok. Pozrieme sa na jednotlivé látky, ktoré sú vyprodukované spaľovaním minerálnych olejov, uhlia alebo zemného plynu.

V grafe č.3 sa bližšie pozrieme na emisie znečisťujúcich látok podľa druhu ekonomickej činnosti, vyberieme iba pár pre nás dôležitých v rámci daní, ktoré sme spomínali vyššie.

Graf 6 - Emisie znečisťujúcich látok podľa druhu ekonomickej činnosti v roku 2018 v tonách

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Štatistického úradu SR

V grafe č.2 môžeme vidieť 3 ekonomické činnosti, ktoré sme vybrali. V doprave je zahrnutá doprava v rámci priemyslu, čo znamená doprava a skladovanie a potom dopravu v rámci domácností. Ako druhá činnosť je kúrenie, ktoré je len v rámci domácností a ako posledná činnosť je dodávka elektriny, plynu a pary.

Ako vidíme tak najviac emisií zo znečisťujúcich látok sa vyprodukuje pri kúrení v domácnostiach. Najväčšie zastúpenie z týchto emisií má oxid uhoľnatý, ktorý v roku 2018 dosiahol hodnotu 125,8 t. No pri kúrení sa produkujú aj iné látky, ako vidíme podľa grafu.

Z dopravy najviac plynú do ovzdušia oxidy dusíka a oxid uhoľnatý, ktoré sa uvoľňujú pri spaľovaní benzínu či nafty v autách.

Je nutné poznamenať, že v priebehu rokov sa emisie znečisťujúcich látok postupne znižujú. V porovnaní s rokom 1990 emisie klesli až o takmer 41%. Ak porovnáme roky 2005 a 2017 tak zistíme rapídny pokles jednotlivých emisií, napríklad oxid siričitý klesol o 68,6%, oxidy dusíka o 36,4% a oxid uhoľnatý o 34,4%.

Keď sa pozrieme na opatrenia, ktoré sú zhrnuté v Národnom programe znižovania emisií z roku 2020, tak ich jednoznačne môžeme považovať za správne. Jedno z mnohých opatrení, ktoré sa zaoberajú zlepšeniu životného prostredia prostredníctvom zníženia emisií a škodlivých látok, je aj opatrenie na „Prehodnotenie sadzby dane na benzín a naftu“. Cieľom tohto opatrenia je teda možnosť prehodnotenia výšky sadzby dane na benzín a naftu s ohľadom na environmentálny aspekt, teda s ohľadom na množstvo emisií CO₂ a NO_x.

1.4 Ďalšie nepriame nástroje využívané na Slovensku

Okrem spotrebných daní s environmentálnym aspektom sa využívajú na Slovensku aj mnohé ďalšie nepriame nástroje.

Užívateľské poplatky sú poplatky, ktoré plynú do miestnych rozpočtov. Na Slovensku poznáme napríklad poplatok za komunálny odpad alebo poplatok za drobný stavebný odpad. Výška týchto poplatkov závisí na obci.

Zálohové systémy slúžia na zníženie odpadu a zlepšujú životné prostredie. Momentálne na Slovensku fungujú zálohové systémy na sklenené fľaše, ale aj napríklad na batérie.

Clá sa využívajú napríklad pri dovoze technológií alebo strojov, ktoré by mohli pomôcť zlepšiť životné prostredie. Sadzby ciel sú zahrnuté v colnom sadzobníku. Príjmy z ciel idú do štátneho rozpočtu.

Správne poplatky sú ustanovené v zákone č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch. V prílohe tohto zákona je sadzobník správnych poplatkov, kde sú ceny všetkých správnych poplatkov, ktoré sa vyberajú na území Slovenska.

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce je zhodnotenie uplatňovania nepriamych nástrojov pri ochrane životného prostredia, s dôrazom na environmentálne dane v podmienkach Slovenskej republiky.

Na dosiahnutie hlavného cieľa je nutné zdefinovať čiastkové (parciálne) ciele, ktoré sú zároveň rozpracované v jednotlivých kapitolách bakalárskej práce, a to nasledujúce:

- analýza súčasného stavu a zozbieranie aktuálnych údajov nepriamych nástrojov a životného prostredia v Slovenskej republike;
- oboznámenie sa s teoretickými prístupmi o nepriamych nástrojoch na ochranu životného prostredia;
- pozorovanie príjmov z nepriamych nástrojov s dôrazom na environmentálne dane, opísanie ďalších nepriamych nástrojov, sledovanie kvality životného prostredia ako emisie v ovzduší a čistota životného prostredia.

3 Teoretické prístupy k skúmanej problematike

V tejto kapitole sa bližšie zameriame na prístupy rôznych ekonómov k problematike nepriamych nástrojov. Podrobnejšie sa pozrieme na pohľady na Pigou, Baumola a Oatesa, Hayeka, Coase, Hornera, Jacobsa, Caldartu a Ryana a Reesa. Takisto si bližšie opíšeme definície nepriamych nástrojov v teórii.

Pigou je známy teóriou riešenia problému externalít. V jeho diele Ekonómia blahobytu rozvinul teóriu externalít Alfreda Marshalla. Bol presvedčený, že externality sú dostatočným dôvodom na štátne zásahy do ekonomiky. Takisto veril, že ak je niekto pôvodcom negatívnych externalít, určite vykonáva aktivity, ktoré toto znečistenie spôsobili. Bol zástancom zdaňovania takejto aktivity. Ak by tieto činnosti boli zdaňované, malo by to dostatočne odrádzať jednotlivé subjekty od produkcie negatívnych externalít. Pigou navrhol aby sa problém negatívnych externalít riešil pomocou emisnej dane. Výška tejto dane by mala byť odvodená od hraničných škôd, ktoré zapríčiňuje znečisťovateľ a od hraničných nákladov na ochranu životného prostredia. Limitom jeho navrhutej dane sú informácie, pretože je ťažké určiť aké sú hraničné náklady na ochranu životného prostredia. Dokým nebude možné presne určiť tieto náklady, bude výška emisnej dane závisieť od úradného rozhodnutia.³

Baumol a Oates si uvedomovali, že ekonomika smeruje k väčšej produkcii, čo spôsobí zvýšenie množstva emisií, odpadu, hluku a ďalších foriem znečistenia. Riešenie videli v znížení osobnej spotreby obyvateľstva, ale aj v uplatnení nástrojov environmentálnej politiky vo forme ceny za využívanie zdrojov životného prostredia. Výška takejto ceny mala byť odvodená od nákladov potrebných na dodržiavania normy kvality vybranej zložky životného prostredia. Baumol a Oates definovali normu kvality životného prostredia ako maximálne prípustné množstvá imisií. Imisie považovali za kritérium, pretože sú informáciou o skutočnom lokálnom znečistení životného prostredia. Zdôraznili však, že emisie sú rozhodujúce na efektívne uplatnenie normy kvality životného prostredia. Ceny, ktoré sú odvodené od noriem kvality životného prostredia by mali umožniť znečisťovateľom rozhodnúť sa. Čím vyššia je cena za využívanie zdrojov životného prostredia, tým vyššie sú nároky kladené na znečisťovateľov. Ak by bola stanovená vysoká cena, pôsobila by

³ BALÁŽI, Peter: Novodobé finančné teórie a prínos Arthura Cecila Pigoua a Karla Engliša do ich náuky. In: For Fin. Bratislava: Fin Star, marec 2016, roč. 3, č. 3, ISSN 1339-5416. Dostupné na: http://www.derivat.sk/files/2016_casopis%20forfin/FF_2016_Marec_Pigou_English.pdf

stimulačne na aplikáciu environmentálne orientovaných výrobných technológií. Naopak v prípade nízkej ceny by jej stanovenie neumožňovalo dosiahnuť environmentálne ciele a takisto by to brzdilo v uplatňovaní technického pokroku. Z tohto vyplýva, že cena by mala byť prispôsobená environmentálnym cieľom na zlepšenie kvality životného prostredia.⁴

Snáď najväčším problémom Pigouovho prístupu je „Problém znalostí“. Aj Pigou pripustil, že vláde by pravdepodobne chýbali znalosti potrebné na zavedenie riadnej opravnej dane. Friedrich Hayek, skeptik vládnej angažovanosti na trhu, opísal problém znalostí ako lokálny problém. Podľa Hayeka existuje také „obrovské rozdelenie vedomostí v spoločnosti, že ekonomickí aktéri sú schopní vlastniť iba miestne kúsky znalostí“. Výsledkom je, že teoretik alebo plánovač nie je schopný využiť znalosti trhu ako dáta.⁵

Ronald Coase veľmi kritizoval Pigouov prístup, ktorý považoval za príliš idealistický. Coase identifikoval recipročný problém externalít a presadzoval trhovú prístup k ich riešeniu. Pri odmietnutí schémy založenej na daniach a viery, že znečisťovatelia by mali nahradiť škody, sa Coase domnieval, že náhrada škody je v zásade zodpovednosťou a mala by sa zakladať na postúpení vlastníckych práv. Coase dokázal, že bez ohľadu na to kto vlastní vlastnícke právo, transakcia medzi stranami ovplyvnenými externalitou by viedla k úplne rovnakému prideleniu zdrojov za predpokladu, že transakčné náklady sú nulové.⁶

Z tohto pohľadu, ako vysvetľuje J. Andrew Hoerner, sú environmentálne dane „spôsobom, ako presadiť naše spoločné vlastníctvo v oblasti životného prostredia“ a spravodlivo rozdeliť náklady na environmentálne škody medzi zodpovedné osoby.

Stupeň poskytnutej stimuly bude zjavne závisieť aj od výšky poplatku, dane alebo dotácie: „ak je nízka a zlepšenie životného prostredia sa dosahuje predovšetkým prostredníctvom veľkých investícií do strojov a zariadení, ktoré sa vyskytujú zriedka, môže to mať malý účinok.“ Väčšina štúdií zistila, že takmer vo všetkých prípadoch sú poplatky príliš nízke na to, aby poskytli stimul.

Teoreticky neexistuje dôvod, prečo by legislatívne nástroje nemohli stimulovať neustále zlepšovanie výkonu pomocou inovácií. Napríklad Caldart a Ryan tvrdia, že

⁴ ROMANČÍKOVÁ, E.: *Ekonomía a životné prostredie*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 51-53, ISBN: 978-80-8078-426-3

⁵ VINELLI, R. 2009. Sugar Taxes Aren't Sweet: The Case Against Taxes on SugarBased Drinks. [online]. 2009. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1410068

⁶ VINELLI, R. 2009. Sugar Taxes Aren't Sweet: The Case Against Taxes on SugarBased Drinks. [online]. 2009. Dostupné na internete: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1410068

regulačné prístupy sa nesmú viazať na existujúce technológie a ekonomické podmienky, aby „podporovali typ inovácie, ktorý môže podnietiť technologické objavy a zmeniť ekonomické podmienky“. Regulačné orgány v praxi tento prístup uplatňujú len zriedka, a to z rovnakého dôvodu, prečo vyberajú dostatočne vysoké poplatky, pretože sú príliš znepokojené reakciou odvetvia. Uprednostnili by reguláciu v existujúcom hospodárskom a technologickom rámci.

Rees tvrdí, že zástancovia ekonomických mechanizmov majú tendenciu predpokladať, že „systém regulácie znečisťovania osídľujú ekonomicky racionálni podnikatelia a regulačné orgány, ktoré fungujú bez technických, percepčných, organizačných a kapitálových obmedzení“. Toto nie je ten prípad. Napríklad firma nemusí byť ochotná zaplatiť počiatočné kapitálové náklady na zmenu výrobných procesov alebo na zavedenie zariadení na predbežnú úpravu, aj keď by to bolo z dlhodobého hľadiska lacnejšie ako platenie poplatkov. Legislatíva im nedáva na výber.

Rees tvrdí, že niekoľko štúdií preukázalo, že 25 až 30 percent vypúšťáčov, ktoré podliehajú poplatkom za odtok, nechápe cenový systém a že „by mohli vzniknúť výrazne odlišné úrovne platieb, ak by zmenili zloženie sily/objemu odtoku“. Mnoho z nich nemá dostatočné znalosti o alternatívnych metódach a nákladoch na prijímanie optimálnych rozhodnutí vo vlastnom záujme.⁷

3.1 Nepriame nástroje v teórii

V teórii poznáme mnoho foriem nepriamych nástrojov a to:

- užívateľské poplatky;
- granty, dotácie, subvencie;
- zálohové systémy - depozitno-refundačné systémy;
- clá;
- správne poplatky;
- environmentálne poistenie;
- odvody, odplaty;
- dobrovoľné dohody;
- environmentálne dane a poplatky;

⁷ Sharon Beder: Charging the Earth: Pollution charges, dostupné na internete: <https://documents.uow.edu.au/~sharonb/economics.html>

-
- obchod s emisiami.

Ekonomické nástroje dosahovanie cieľov zelenej ekonomiky klasifikuje Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) na desať hlavných skupín. Medzi nimi sa radia aj užívateľské poplatky (poplatky za spotrebu látok poškodzujúcich ozónovú vrstvu, poplatky za používanie vybraných dusíkatých hnojív a pesticídov).

Užívateľské poplatky (platí ich užívateľ za poskytnutú environmentálnu službu ako napr. poplatok za odvoz komunálneho odpadu, poplatok za odvádzanie odpadových vôd, poplatok za dodávku pitnej vody).⁸ Stanovujú sa za niektoré miestne alebo regionálne zmiešané statky, užívateľ daného statku čiastočne alebo v plnej miere prispieva na úhradu nákladov súvisiacich s jeho poskytovaním. V podmienkach SR je takýmto poplatkom miestny poplatok za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.⁹ Sú to príjmy nižších vládnych úrovní.

Subvencie sa spomínajú v Dohode o subvenciách a vyrovnávacích opatreniach. V tejto dohode sa uvádzajú tri druhy subvencií a to: zakázané, napadnuteľné a nenapadnuteľné. K nenapadnuteľným subvenciám, na ktoré sa nemôže uvaliť vyrovnávacie clo, patria i subvencie, ktoré by sa za iných okolností považovali za špecifické. Ide však o subvencie na pomoc pri zavádzaní nových zariadení na ochranu životného prostredia. Subvencia sa nesmie opakovať a jej výška môže byť maximálne na úrovni 20 % nákladov vznikajúcich pri zavádzaní ekologického zariadenia.¹⁰ Dotácie sa poskytujú so zámerom podporiť ciele environmentálnej politiky na zlepšenie životného prostredia. Dotácie sa dotýkajú najmä oblasti ochrany prírody a krajiny, ochrany vybraných zložiek životného prostredia ako je napríklad voda alebo pôda, oblasti odpadového hospodárstva, eliminovania environmentálnych rizík a oblasti výchovy a vzdelávania.

Zálohové systémy sa využívajú na zníženie množstva odpadu tým, že podporujú jeho viacnásobné využívanie. Pôvodne sa tieto systémy začali uplatňovať z ekonomických dôvodov, ale neskôr ich uplatňovanie nadobudlo environmentálny aspekt. Najrozšírenejšou formou uplatňovania zálohových systémov je pri nápojových obaloch. Zálohové systémy sa využívajú aj v prípade iných druhov výrobkov ako napríklad obaly na pesticídy, batérie,

⁸ Zdroj: Enviroportál MŽP SR, dostupné na internete:

https://www.enviroportal.sk/uploads/files/zelene_hospodarstvo/publikacie/UcebnicaZelena-ekonomika.pdf

⁹ BELIČKOVÁ, K., NEUBAUEROVÁ, E., BOÓR, M.: Rozpočtová teória, politika a prax. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., s. 194, ISBN: 978-80-7598-630-6

¹⁰ ROMANČÍKOVÁ, E.: Ekológia a životné prostredie. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 75, ISBN: 978-80-8078-426-3

kontajnery na pneumatiky, hliníkové nádoby a mnohé ďalšie. Cieľom uplatňovania zálohových systémov je motivovať obyvateľov a firmy zbaviť sa výrobkov environmentálne akceptovateľným spôsobom.¹¹

Clo možno charakterizovať ako povinnú peňažnú platbu, ktorú vyberá štátny orgán pri prechode tovaru cez štátnu hranicu. Clo je peňažná dávka vyberaná pri dovoze, vývoze alebo tranzite tovaru.¹²

Colná politika Európskej únie vrátane využívania jej nástrojov je jednotná a spoločná. Európska únia je od roku 1968 colnou úniou, to znamená, že medzi členskými štátmi sa neuplatňujú dovozné clá. Členské štáty uplatňujú colnú politiku vo vzťahu k tretím krajinám. Základnou požiadavkou, ktorú by mali tarifné aj netarifné nástroje colnej politiky spĺňať v súvislosti ochrany životného prostredia pri dovoze tovaru, je postihovanie dovozu výrobkov, hlavne výrobných technológií, s nevhodnými environmentálnymi parametrami. Práve by malo byť zvýhodňovaný dovoz výrobkov a technológií, ktoré chránia životné prostredie. Pre ciele ochrany životného prostredia je vhodné využiť definičný znak ciel a to selektívnosť. Selektívnosť ciel sa prejavuje v tom, že colné sadzby nie sú stanovené pre všetky podpoložky colného sadzobníku jednotne. To znamená, že pre každú podpoložku sa stanovuje samostatná colná sadzba. Netarifné nástroje colnej politiky sú tiež spôsob ako zabrániť dovozu a vývozu environmentálne nevhodných výrobkov a technológií. Patria k nim napríklad požiadavky na splnenie technických noriem dovážaných tovarov.¹³

Poplatky sú nenávratné, neúverové a nedaňové príjmy verejných rozpočtov. Poplatok je účelová a dobrovoľná platba, ktorú platia subjekty za úkony štátnych alebo miestnych orgánov. Správne poplatky sa platia za úkony a konania orgánov štátnej správy, vyšších územných celkov, obcí, štátnych archívov, uznaných vzdelávacích inštitúcií, DataCentra a správcu informačného systému dátového centra obcí podľa zákona č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov. Predmetom poplatkov sú úkony

¹¹ ROMANČÍKOVÁ, E.: *Ekonómia a životné prostredie*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 106, ISBN: 978-80-8078-426-3

¹² KUBINCOVÁ, S.: *Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby*. Zvolen: BRATIA SABOVCI, s. r. o., s. 278, ISBN: 978-80-8083-911-6

¹³ ROMANČÍKOVÁ, E.: *Ekonómia a životné prostredie*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 73-74, ISBN: 978-80-8078-426-3

a konania správnych orgánov, ktoré sú uvedené v sadzobníku správnych poplatkov. Tento sadzobník je prílohou zákona.¹⁴

Environmentálne poistenie je nástroj, ktorý slúži na pokrytie finančných nákladov, ktoré by mohli vzniknúť pri environmentálnych škodách. Vznik poistných produktov urýchlila smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2004/35/ES o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd. V tejto smernici sú prevádzkovatelia zodpovední za vzniknutú environmentálnu škodu a sú povinní prijímať preventívne opatrenia. Poistenie zodpovednosti ale nie je povinné.¹⁵

Odplaty poznáme najmä vo vodnom hospodárstve a to odplaty za vypúšťanie odpadových vôd, odplaty za odber podzemnej vody, odplaty za odber povrchovej vody a odplaty za odber vody z verejných vodovodov. Odvody charakterizujeme ako povinné a nenávratné platby. Môžu sa realizovať aj na základe vyhlášky alebo nariadenia. Odvody sa využívajú najmä v oblasti ochrany pôdy. Poznáme odvody za odňatie poľnohospodárskej pôdy.

Dobrovoľné dohody možno považovať za vhodnú formu vstupu štátu do procesu vyjednávania medzi jednotlivými podnikmi alebo odvetviami v oblasti znižovania znečistenia životného prostredia. Jedným z dôvodov vzniku dobrovoľných dohôd je obava podnikov alebo odvetví zo vzniku vyšších nákladov. Druhý dôvod môže byť marketingový, čiže získať imidž environmentálne orientovaného podniku. Dobrovoľné dohody môžu mať tri formy a to právne záväzné odvetvové dohody, právne nezáväzné odvetvové dohody a jednostranné záväzky. Právne záväzné dohody sú dohody kde sa podnik alebo odvetvie môže zaviazat' na ukončenie určitej činnosti, ktorá negatívne ovplyvňuje životné prostredie. Právne nezáväzné dohody slúžia na motiváciu podnikov tým, že počas trvania tejto dohody sa neuplatňujú sprísnené štátne zásahy. Jednostranné záväzky sa uzatvárajú na národnej ale aj nadnárodnej úrovni. Tieto záväzky sa zväčša obmedzujú na pozitívne zámery vo vzťahu k životnému prostrediu a nie sú doplnené žiadnymi sankciami.¹⁶

Environmentálna daň sa chápe buď ako daň so zakomponovaným ekoregulátorom, ktoré sa uplatňujú v rámci daňovej sústavy ale aj ako emisná daň s odlišnou konštrukciou

¹⁴ Zdroj: Finančná správa SR, dostupné na internete: <https://www.financnasprava.sk/sk/infoservis/spravne-poplatky>

¹⁵ ROMANČÍKOVÁ, E.: Ekonómia a životné prostredie. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 207, ISBN: 978-80-8078-426-3

¹⁶ ROMANČÍKOVÁ, E.: Ekonómia a životné prostredie. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 93-94, ISBN: 978-80-8078-426-3

i mechanizmom pôsobenia. Dane so zakomponovaným ekoregulátorom najviac zodpovedajú spotrebným daniam. Obmedzujú výrobu i spotrebu, ktorá je spojená s negatívnym vplyvom na životné prostredie. Emisnou daňou sa zdaňujú emisie, vznikajúce ako vedľajší produkt výrobného procesu. V rámci Európskej únie sa spomína aj poplatok. Poplatok v tomto prípade môžeme chápať ako platbu, ktorá sa spája s ekvivalenciou za poskytovanie environmentálnej služby (užívateľské poplatky), ale aj ako platbu, ktorej výnos slúži ako zdroj financovania environmentálnych cieľov.

Obchod s emisiami slúži na vytvorenie vlastníckych práv na emisie. Ich vytvorenie vzniká tak, že riadiace centrum zodpovedné za kvalitu životného prostredia určí množstvo emisií, ktoré môžu znečisťovatelia vypustiť do životného prostredia. Maximálny objem emisií sa rozdelí medzi jednotlivých znečisťovateľov, ktorí tým získajú emisné právo. V prípade ak znečisťovateľ vypustí menej emisií, môže zvyšné emisie predať. Ak by znečisťovateľ mal vyššie emisie ako mu bolo prerozdelené, musí si právo na tieto emisie kúpiť. Cena jednotky emisií sa tvorí na trhu, kde na strane ponuky vystupujú subjekty s nižšími nákladmi na zníženie jednej tony emisií v porovnaní s jej cenou. Na strane dopytu sú subjekty, ktorých náklady sú vyššie ako cena emisného povolenia generovaná trhom.

4 Uplatňovanie nepriamych nástrojov vplývajúcich na kvalitu životného prostredia v Slovenskej republike

V tejto kapitole si bližšie rozoberieme príjmy z daní s environmentálnym aspektom, ktoré boli spomenuté v 1. kapitole. Priblížime si príjmy do štátneho rozpočtu od roku 2011 do roku 2020. Takisto sa v súvislosti s príjmami pozrieme na vývoj sadzieb jednotlivých daní v priebehu rokov 2011 až 2020. V rámci kapitoly si taktiež ukážeme vývoj životného prostredia, teda vývoj emisií v ovzduší od roku 2011 do roku 2018.

Rozoberieme si aj ďalšie nepriame nástroje, ktoré sa využívajú v Slovenskej republike. Bližšie si ich opíšeme a zadefinujeme ako konkrétne sa využívajú na Slovensku. Pozrieme sa taktiež aj na dane, ktoré sú uplatňované v ekonomicky vyspelých krajinách.

4.1 Dane s environmentálnym aspektom využívané na Slovensku

Dane s environmentálnym aspektom sa čoraz viac využívajú či na Slovensku alebo v Európskej únii. Prostredníctvom daní sa dajú kompenzovať negatívne dopady na životné prostredie. Tento nástroj je chápaný ako cena za spotrebu zdrojov životného prostredia.

4.1.1 Spotrebná daň z minerálnych olejov

Ako vieme už z prvej kapitoly, tak daň z minerálnych olejov plynie do štátneho rozpočtu. Takisto ako sme sa už dozvedeli, že minerálne oleje sú nebezpečné pre životné prostredie. Musíme pripomenúť, že v zákone sú zvýhodnené minerálne oleje, ktoré obsahujú biogénne látky. Môžeme konštatovať, že týmto zvýhodnením chce štát motivovať výrobcov a dovozcov minerálnych olejov, aby využívali biogénne látky.

V grafe č. 7 vidíme vývoj sadzieb minerálnych olejov. Ako môžeme vidieť tak motorový olej, ktorý neobsahuje biogénnu látku sa drží na tej istej úrovni už od roku 2011 a to vo výške 597,49 eura/1 000 l. Motorový olej s biogénnou látkou je zvýhodnená nižšou sadzbou. Podľa nášho sledovaného obdobia bol od roku 2011 do roku 2017 vedený v dvoch sadzbách a to motorový olej do objemu pri cene 550,52 eura/1 000 l, a motorový olej v objeme a viac v cene 514,50 eura/1 000 l. V roku 2018 nastala zmena a začala sa uvádzať iba jedna sadzba na motorový olej s biogénnou látkou.

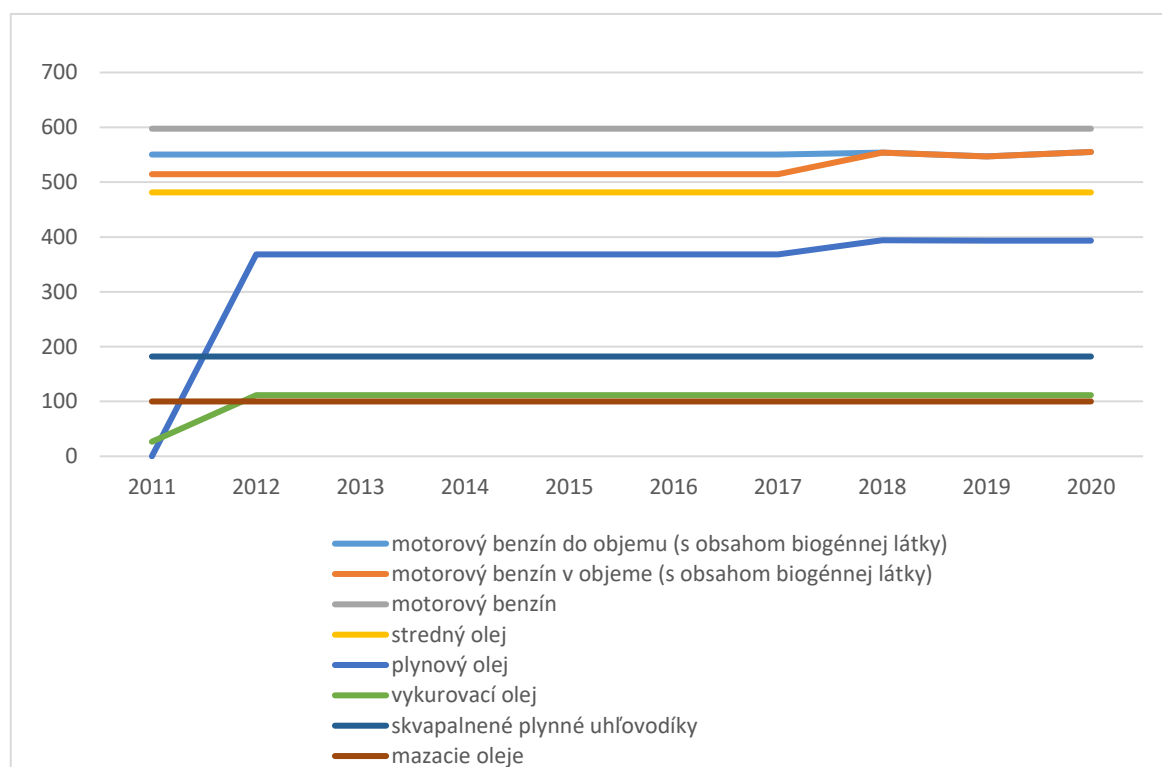
Od 1. 1. 2018 sa upravili sadzby spotrebnej dane na benzín a naftu. Zaviedla sa jedna základná sadzba dane na motorový benzín (554 eur/1000 l) a motorovú naftu (394 eur/1000 l). Súčasne sa zaviedla daňovo zvýhodnená sadzba spotrebnej dane na uvedené pohonné

látky, ak budú tieto obsahovať požadovaný objem biopaliva a toto biopalivo bude spĺňať kritériá trvalej udržateľnosti. Daňovo zvýhodnená sadzba na motorový benzín bude vo výške 514 eur/1000 l a na motorovú naftu bude 368 eur/1000 l.

Od 1.1.2019 sa upravili základné sadzby dane na pohonné látky, t. j. na motorový benzín a motorovú naftu. Základná sadzba na motorový benzín sa znížila z 554 eur/1000 l na 547 eur/1000 l. Od 1.1.2020 sadzba vzrástla na 555 eur/1000 l. Základná sadzba na motorovú naftu sa od 1.1.2019 znížila z 394 eur/1000 l na 393 eur/1000 l.

Uvedená úprava sadzieb mala zanedbateľný negatívny vplyv na výnos spotrebnej dane z minerálneho oleja, pretože základnými sadzbami sa zdaňuje približne 2 % objemu pohonných látok (motorový benzín, motorová nafta).

Graf 7 - Vývoj sadzieb dane z minerálnych olejov v eurách

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa zákona o dani z minerálnych olejov

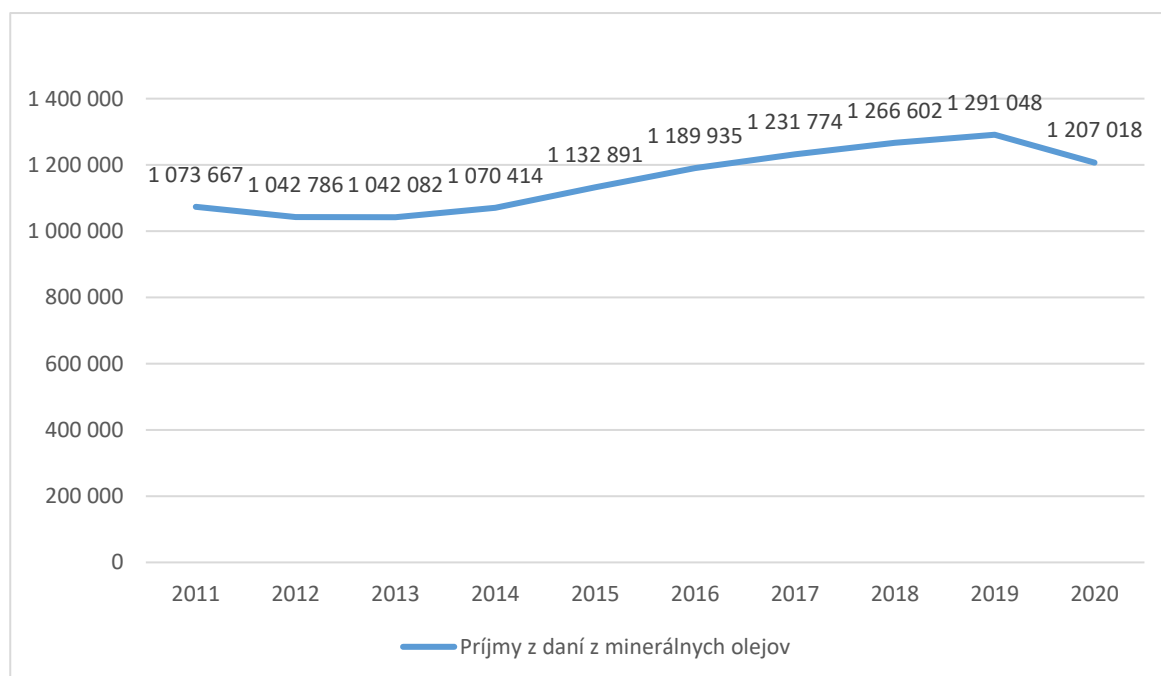
V grafe č. 8 sa pozrieme na vývoj príjmov zo spotrebnej dane z minerálnych olejov. Ako vidíme tak medzi rokmi 2011 a 2012 bol prepád príjmov a podľa analýzy plnenia príjmov štátneho rozpočtu boli v roku 2012 problémom priemerné ceny pohonných látok v krajinách hraničiacich so Slovenskou republikou, ktoré boli dlhodobo nižšie ako v Slovenskej republike, čo podporovalo cezhraničné nakupovanie. Takisto bol problém aj

to, že slovenskí spotrebitelia (fyzické osoby, ako aj spoločnosti) sa správali vzhľadom na vysoké ceny pohonných látok ako aj nálade v eurozóne šetrnejšie.

Zníženie príjmov nastalo aj v roku 2013 a podľa analýzy plnenia príjmov štátneho rozpočtu bolo problémov oveľa viac ako v roku 2012. Jedným z problémov bol pokles množstva spracovanej ropy v Slovenskej republike a pokles importu motorovej nafty a motorových benzínov do Slovenskej republiky. Ďalší problém zaznamenali pri znižovaní spotreby zdanených pohonných látok na úkor používania niektorých druhov nízko viskózných olejov, ďalej primiešavanie týchto komponentov do zdanených pohonných hmôt ako aj primiešavanie oslobodených biozložiek do zdanených pohonných hmôt. Posledný problém zaznamenali v prechode z benzínových na dieselové motory.

Od roku 2013 až do roku 2019 zaznamenávame každoročný nárast príjmov. V hlavných knihách štátneho rozpočtu tento nárast pridelujú úspešnému vyberaniu dane. V roku 2020 zaznamenávame pokles z tejto dane, môžeme predpokladať, že táto strata bola spôsobená koronavírusom. Takisto sa ale aj v roku 2019 predpokladalo postupné mierne zníženie efektivity výberu dane z dôvodu predpokladaného rastu alternatívnych pohonov v doprave.

Graf 8 - Príjmy z dane z minerálnych olejov v tis. eur

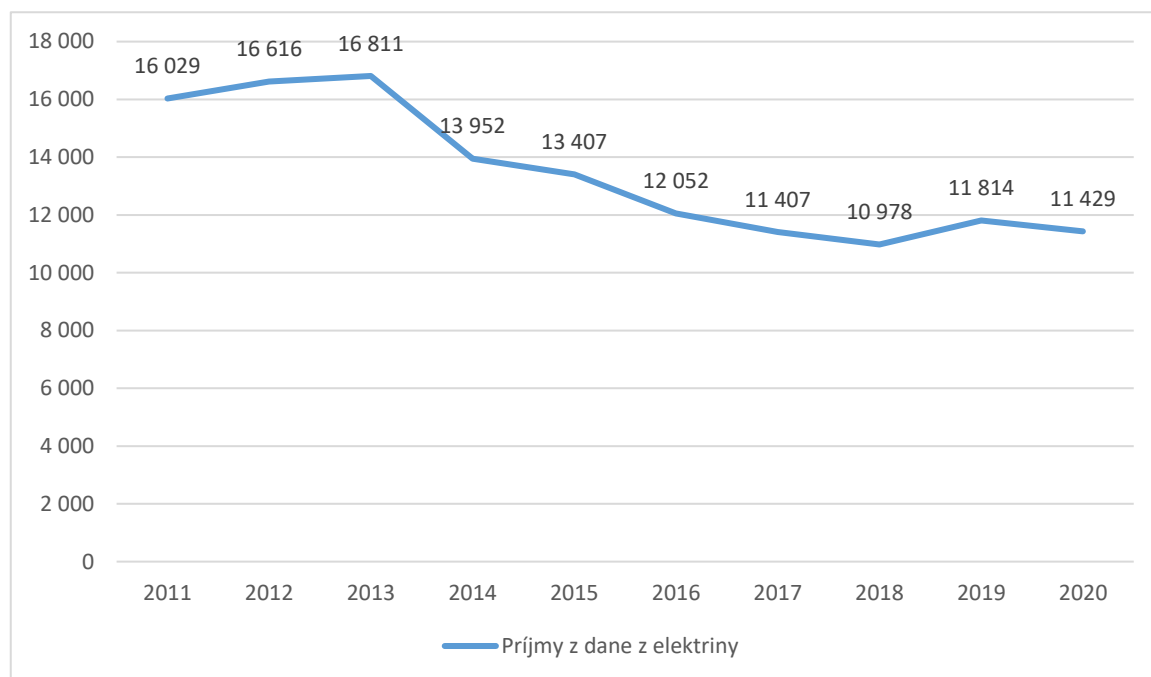

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z hlavných kníh štátneho rozpočtu

4.1.2 Spotrebná daň z elektriny

V prípade spotrebnej dane z elektriny sa sadzba nemenila vôbec. Výška sadzby je už dlhodobo od roku 2010 1,32 eur. Do roku 2013 zaznamenávame pozvoľný nárast príjmov. Od roku 2014 však vidíme každoročný pokles príjmov. Je to spôsobené tým, že klesá množstvo elektriny, z ktorej sa platí spotrebná daň. Celkové množstvo dodanej elektriny však rastie.

Graf 9 - Príjmy z dane z elektriny v tis. eur

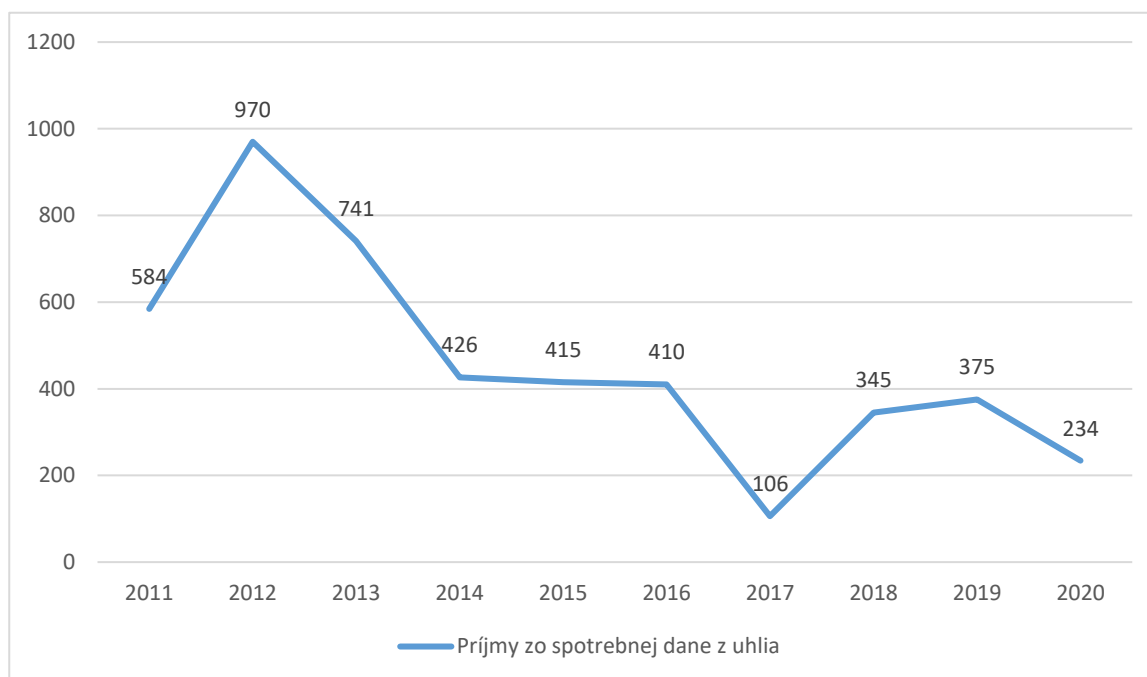

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z hlavnej knihy štátneho rozpočtu

4.1.3 Spotrebná daň z uhlia

Ako v prípade dane z elektriny sa sadzba nemení a zostáva v tej istej výške a to 10,62 eura. Keď sa pozrieme na graf č. 10 vidíme prudký nárast príjmov v roku 2012 to mohlo zapríčiniť to, že v polke roka 2011 došlo k zrušeniu oslobodenia zo spotrebnej dane na uhlie využívaného na výrobu tepla pre domácnosti, čo môžeme predpokladať malo za následok prudký nárast príjmov v roku 2012. V roku 2014 sme zaznamenali pokles príjmov, môžeme predpokladať, že to bolo spôsobené znížením využívania uhlia na výrobu tepla v teplárňach a takisto sa celkovo znížil počet daňových priznaní. V roku 2014 sa zvýšila priemerná teplota za rok o 1,6 °C Pokles príjmov pokračoval až do roku 2017, kde prudko klesli na úroveň 106 miliónov eur. V júni 2017 štát zaznamenal mínusové hodnoty v hodnote -304 miliónov eur pri daňových priznaniach.

Graf 10 – Príjmy z dane z uhlia v tis. eur

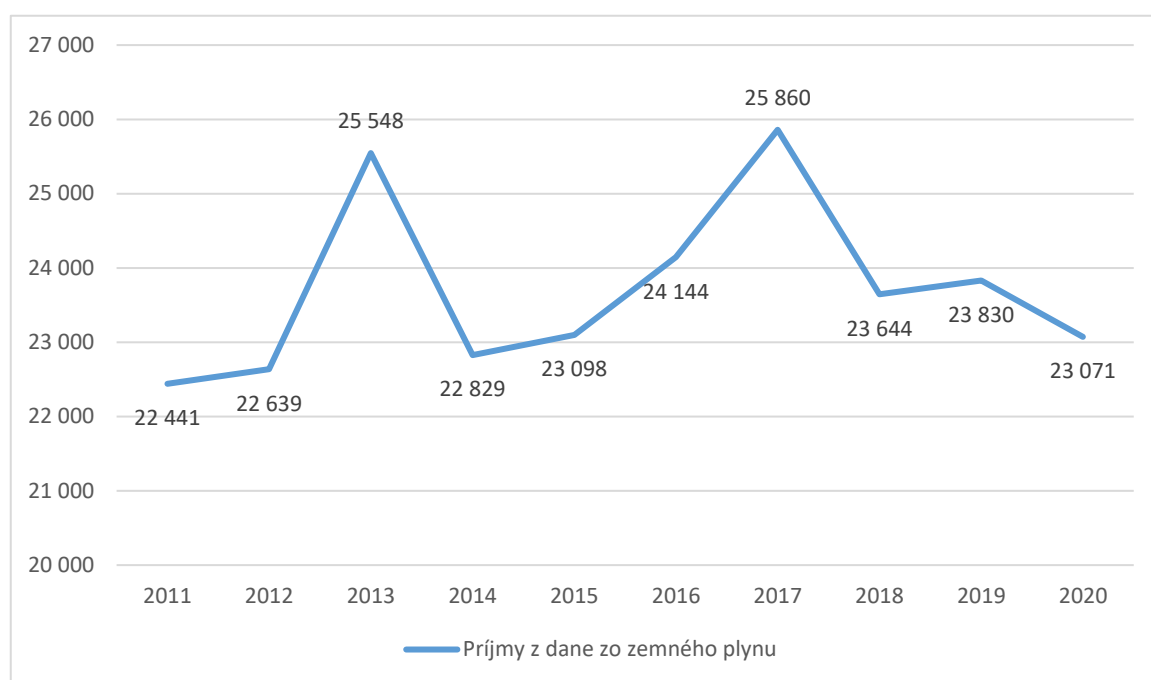
Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov z hlavnej knihy štátneho rozpočtu

4.1.4 Spotrebná daň zo zemného plynu

Zdanenie zemného plynu sa delí predovšetkým na zdanenie paliva pre výrobu tepla a na zdanenie pre výrobu CNG používaného ako pohonná látka. Nižšou sadzbou sa zdaňuje zemný plyn na výrobu tepla, kde Slovensko v porovnaní s okolitými krajinami má najvyššiu sadzbu. Sadzba dane je od roku 2012 na rovnakej úrovni a to zemný plyn využívaný na výrobu tepla 1,32 eur/MWh a zemný plyn používaný ako pohonná látka 9,36 eura/MWh.

V roku 2013 vidíme rast príjmov, ktorý bol spôsobený vysokou spotrebou zemného plynu. Výrazný pokles bol zaznamenaný v roku 2014, kedy spotreba klesla z 5,1 mld. m³ (2013) na cca 4,3 mld. m³ (2014). Na pokles spotreby zemného plynu mal vplyv najmä zima, ktorá sa zaradila medzi najteplejšie. V roku 2015 spotreba stúpila na takmer 4,8 mld. m³. V roku 2017 bola spotreba vo výške 5,1 mld. m³, čo znamenalo prudký nárast príjmov.

Graf 11 - Príjmy z dane zo zemného plynu v tis. eur

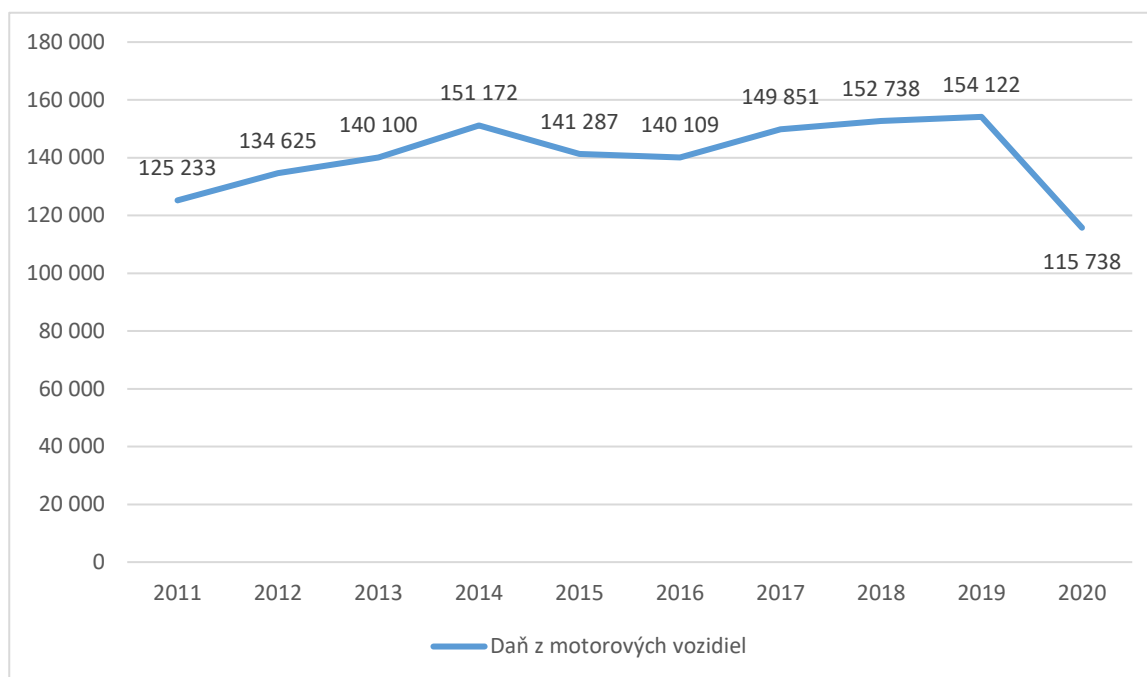
Zdroj: Vlastné spracovanie z údajov z hlavnej knihy štátneho rozpočtu

4.1.5 Ďalšie dane s environmentálnym aspektom

Daň s motorových vozidiel slúži na zdaňovanie vozidiel, ktoré sa využívajú na podnikanie alebo v súvislosti s podnikaním. Predmetom zdanenia je využívanie pozemných komunikácií na Slovensku motorovými vozidlami. Od platenia tejto dane sú oslobodené napríklad vozidlá používané v obciach na odvoz komunálneho odpadu, vozidlá linkovej osobnej dopravy a vozidlá poháňané elektrickou alebo slnečnou energiou. Tieto oslobodenia zohľadňujú environmentálny aspekt, ktorý by bolo možné rozšíriť v prípade zdanenia všetkých motorových vozidiel vrátane tých, ktoré sú vo vlastníctve fyzických osôb. V takom prípade by bolo vhodné diferencovanie sadzieb, teda nižšie sadzby pre vozidlá používané na osobnú spotrebu a vyššie sadzby pre podnikateľov.¹⁷ Príjmy z dane z motorových vozidiel plynuli do roku 2014 do príjmov nižších vládnych úrovní. Od roku 2015 plynú príjmy z tejto dane do štátneho rozpočtu.

¹⁷ ROMANČÍKOVÁ, E.: *Ekonomía a životné prostredie*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 133-134, ISBN: 978-80-8078-426-3

Graf 12 - Vývoj príjmov z dane z motorových vozidiel v tis. eur

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z hlavnej knihy štátneho rozpočtu

Daň z nehnuteľností platia všetci vlastníci a užívatelia pozemkov, stavieb a bytov a nebytových priestorov. Pri znižovaní znečistenia životného prostredia je prispôsobenie budov a štruktúr ekologickým parametrom dôležitým nástrojom ochrany životného prostredia. Pri zohľadnení faktorov životného prostredia v podmienkach Slovenskej republiky by sa konštrukcia tejto dane mala zamerať na ochranu poľnohospodárskej pôdy, ochranu lesných pozemkov a zastavaných a nezastavaných plôch pričom daň za zastavané plochy by mala byť vyššia ako za nezastavané plochy.¹⁸

Daň z príjmov, touto daňou môžeme zabezpečiť ochranu životného prostredia prostredníctvom daňových úľav, respektíve oslobodením od jej platenia. Teoreticky by sa dali od platenia z príjmov oslobodiť príjmy z prevádzky malých vodných elektrární, príjmy veterných elektrární, príjmy tepelných čerpadiel, príjmy solárnych zariadení, a mnohé ďalšie.

¹⁸ ROMANČÍKOVÁ, E.: *Ekonomía a životné prostredie*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 134, ISBN: 978-80-8078-426-3

4.2 Ďalšie nepriame nástroje využívané na Slovensku

Užívateľské poplatky na Slovensku poznáme najmä v oblasti odpadového hospodárstva. Takýmto poplatkom rozumieme miestny poplatok za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Tento poplatok sa platí za komunálne odpady okrem elektroodpadov a drobné stavebné odpady, ktoré vznikajú na území obce. Z čoho vyplýva, že príjem z poplatku ide do rozpočtu obce. Cieľom poplatku je pôsobiť v smere znižovania odpadov, ich recyklácie ale aj budovania a prevádzkovania technicky vyhovujúcich skládok. Poplatok je upravený v zákone č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady. Zákon vyjadruje cieľ poplatku a napĺňa zásadu znečisťovateľ platí.

Clá sa používajú na to aby sa zamedzil dovoz environmentálne nevhodných tovarov. Európska únia ako colná únia zabezpečuje aj v činnosti colných orgánov členských štátov ochranu jej obyvateľov v oblasti životného prostredia prostredníctvom kontroly dovozov. Najmä dovozu tovarov z tretích krajín ohrozujúcich zdravie, ako je mäso, hydina, mlieko, vajcia, zelenina, ovocie a víno. Takisto ale aj dovozu rádioaktívneho materiálu, dovozu tovarov znečisťujúcich a ohrozujúcich životné prostredie a ozónovú vrstvu zeme, ale aj medzinárodného obchodu s ohrozenými druhmi divej fauny a flóry.¹⁹

Správne poplatky sú usmernené v zákone č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch. V prílohe tohto zákona je uvedený sadzobník správnych poplatkov, ktorý obsahuje 24 častí v rôznych oblastiach hospodárstva, kde sa vyberajú správne poplatky. Sadzobník obsahuje aj správne poplatky priamo spojené so životným prostredím. V časti 10 práve zameranej na životné prostredie, je zahrnutých 11 položiek, z ktorých sa vyberá správny poplatok. V týchto položkách sú zahrnuté všetky spojatnené žiadosti.

Environmentálne poistenie je dôležitou súčasťou environmentálnej zodpovednosti. Environmentálne poistenie v súčasnosti poskytuje väčšina veľkých poisťovní. Environmentálne poistenie slúži na to, že keby sa stala škoda, ktorá by mala environmentálny dopad, tak by celé náklady nemusela znášať firma, ale pomohla by jej poisťovňa. Je veľmi nereálne aby firma bola schopná pri väčšej environmentálnej škode uhradiť všetky náklady spojené s odstránením škody. Firma, podľa smernice o environmentálnej zodpovednosti, je povinná si tvoriť poistné krytie.

¹⁹ ROMANČÍKOVÁ, E.: Ekológia a životné prostredie. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 75, ISBN: 978-80-8078-426-3

Odplaty sa využívajú vo vodnom hospodárstve. Poznáme odplaty za vypúšťanie odpadových vôd, odplaty za odber podzemnej vody, odplaty za odber povrchovej vody a odplaty za odber vody z verejných vodovodov. Odplaty alebo aj poplatky za vypúšťanie odpadových vôd platí ten, kto vypúšťa odpadové vody do povrchových vôd v množstve viac ako 10 000 m³ za kalendárny rok alebo 1 000 m³ za mesiac a súčasne prekročí ukazovatele znečistenia. Za tento poplatok sa nemusí platiť pokiaľ je voda využívaná na prietokové chladenie turbín. Výška poplatku sa rovná súčtu poplatkov za jednotlivé ukazovatele znečistenia. Odplaty za odbory podzemných vôd sa určujú ako súčin množstva odobratých podzemných vôd a sadzby za m³. Poplatok musí platiť ten, kto odoberá podzemné vody v objeme viac ako 15 000 m³ za rok alebo 1250 m³ mesačne. Výnos z tohto poplatku ide do Environmentálneho fondu. Za poplatok sa nemusí platiť v prípade hydrogeologického prieskumu, pri odbere vody pri zakladaní stavieb alebo odbere na zavlažovanie poľnohospodárskej pôdy. Odplaty za odber povrchovej vody sa stanovujú ako súčin skutočne odobratého množstva povrchovej vody v m³ za kalendárny mesiac a sadzby. Meranie uskutočňuje odberateľ povrchových vôd. V prípade, že nie je možné z technických, prevádzkových, ekonomických alebo iných dôvodov merať množstvo odobratých povrchových vôd, odobraté množstvo sa určuje iným spôsobom, napríklad podľa spotreby elektrickej energie na pohyb čerpadiel. Takisto aj tento poplatok plynie do Environmentálneho fondu. Odplaty za odber vody z verejných vodovodov má povinnosť platiť odberateľ vody, ktorý má uzatvorenú zmluvu o dodávke vody s vlastníkom verejného vodovodu, a ktorý odoberá vodu z verejného vodovodu na konečnú spotrebu alebo na jej ďalšiu dodávku konečnému spotrebiteľovi. Výška poplatku sa vypočíta ako súčin množstva odobratej vody a ceny odobratej vody za m³. O výške ceny rozhoduje Úrad pre reguláciu sieťových odvetví Slovenskej republiky.

Odvody v oblasti na ochranu pôdy poznáme dva a to odvod za odňatie poľnohospodárskej pôdy a odvod za vyňatie lesných pozemkov. Zámerom uplatnenia tohto odvodu je zvýšiť ochranu poľnohospodárskej pôdy pred jej záberom na stavebnú a inú nepoľnohospodársku činnosť. Výška odvodu závisí od toho do akej bonitnej pôdno-ekologickej jednotky je pôda zaradená. Sadzba je rôzna aj podľa toho, či ide o trvalé alebo dočasné odňatie. Odvod je príjmom štátneho rozpočtu. Odvod za vyňatie lesných pozemkov je finančná náhrada za stratu mimoprodukčných - verejnoprospešných funkcií lesov. Výška odvodov sa určuje v rozhodnutiach vydaných príslušným orgánom štátnej správy lesného hospodárstva a poľovníctva na základe znaleckých posudkov. Povinnosti úhrady odvodov

podliehajú len tie zábery lesných pozemkov, pri ktorých následne dochádza k reálnemu odlesneniu pozemku.

Obchod s emisiami je základným kameňom stratégie Európskej únie v oblasti zmeny klímy. Uplatňuje sa nielen v 27 členských štátoch EÚ, ale aj v ďalších troch členských krajinách Európskeho hospodárskeho priestoru, ktorými sú Nórsko, Island a Lichtenštajnsko. V súčasnosti pokrýva viac ako 11 000 zariadení v energetickom a priemyselnom sektore, ktoré tvoria asi 40% celkových emisií skleníkových plynov v EÚ. Prevádzkovatelia môžu získať časť kvóty zadarmo a zvyšok je potrebné zakúpiť v aukcii alebo na trhu. Každá kvóta predstavuje právo vypustiť jednu tonu ekvivalentu oxidu uhličitého (CO₂). 1. januára 2021 vstúpil systém obchodovania s emisnými kvótami do 4. fázy, ktorá bude trvať do 31. decembra 2030. Emisný strop sa počnúc rokom 2021 znižuje o lineárny koeficient 2,2 %. Úplne novým prvkom systému obchodovania je Modernizačný fond.²⁰

4.3 Environmentálne dane využívané v ekonomicky vyspelých krajinách

Daň z pesticídov využívajú najmä severské krajiny vrátane Dánska a Belgicka. Pesticídy znečisťujú pôdu, vodu, negatívne ovplyvňujú rastlinné a živočíšne druhy, kvalitu poľnohospodárskych produktov, ale samozrejme aj človeka. Práve na to slúži aj daň z pesticídov, aby sa obmedzilo ich používanie.

Daň z plastových tašiek sa využíva na zníženie spotreby plastových tašiek. Túto daň uplatňujú napríklad v Írsku, Dánsku, Taliansku a Belgicku. Touto daňou je možné zaťažiť výrobcu, predajcu alebo spotrebiteľa. V Dánsku platí daň obchodník pri ich nákupe. V iných krajinách je daňou zaťažený spotrebiteľ. Výnos z tejto dane zvyčajne plyní do fondu na financovanie odpadového hospodárstva.

Daň z látok narušujúcich ozónovú vrstvu Zeme. Predmetom tejto dane sú látky narušujúce ozónovú vrstvu Zeme. Ide napríklad o freóny využívané v chladničkách, sprejoch alebo mrazničkách.

Daň z PVC a ftalátová daň. Predmetom dane sú výrobky obsahujúce PVC a ftaláty. Takáto daň sa využíva napríklad v Holandsku.

²⁰ Zdroj: Ministerstvo životného prostredia, dostupné na internete: <https://www.minzp.sk/klima/obchodovanie-emisnymi-kvotami/>

Dane z batérií a akumulátorov. Batérie predstavujú závažný environmentálny problém. Nevhodným zaobchádzaním s nimi môžeme spôsobiť škody na pôde, vode a ovzduší. Táto daň sa využíva v Belgicku, Dánsku, Fínsku, Francúzsku a v mnohých ďalších. Oslobodenie od tejto dane je možné ak by sa uzatvorila dobrovoľná dohoda s výrobcami batérií, ktorý by zabezpečili ich recykláciu.

Dane z pneumatík. Zámerom je tvorba finančného zdroja na zber, zneškodňovanie a recykláciu pneumatík. Prvá krajina, ktorá začala uplatňovať túto daň bolo Švédsko. Neskôr ju zaviedli aj v Dánsku, Fínsku, Taliansku a Maďarsku.

Daň z bielo-čiernej techniky. Táto daň je zavedená v Holandsku. Sadzby sa uplatňujú tak, že pokiaľ je výrobok environmentálne vhodný uplatňuje sa nižšia sadzba. V Nórsku sa uplatňuje súbežne daň z bielo-čiernej techniky a zálohový systém.

Daň z olejov a mazív. Túto daň ako prvé zaviedlo Francúzsko, neskôr ju zaviedli aj v Dánsku, Fínsku, Taliansku, Nórsku a Španielsku. Výška sadzby sa odvíja od objemu olejov a mala by vytvoriť zdroj na úhradu nákladov, ktoré sú spojené so zneškodnením olejov.

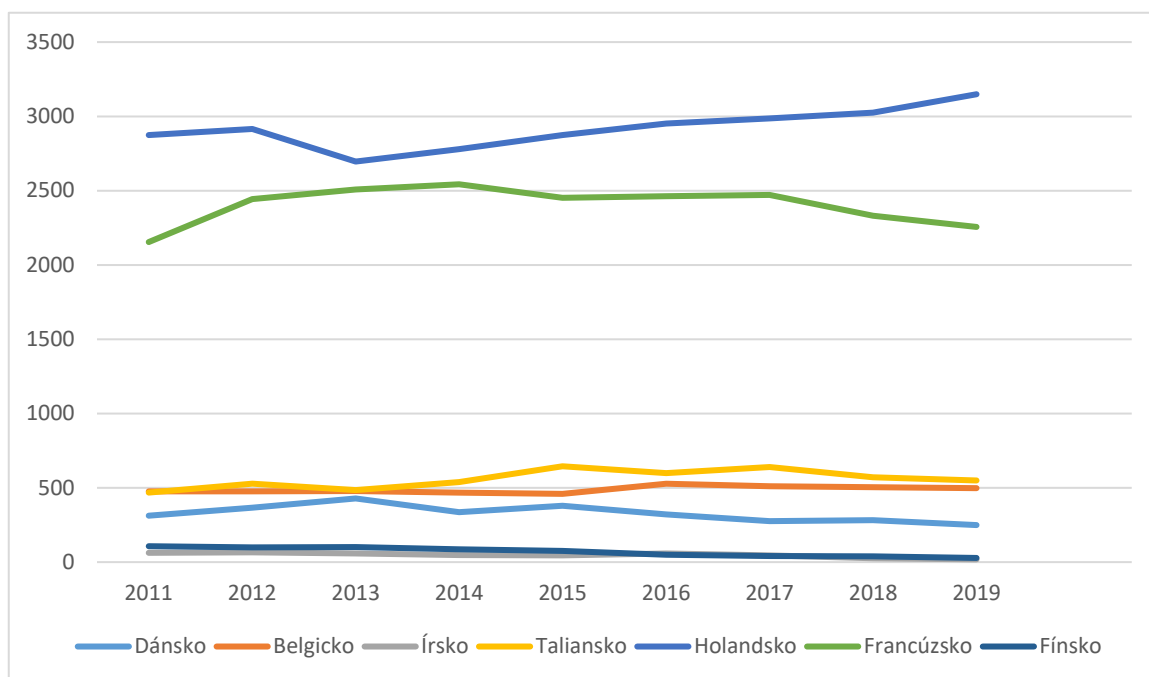
Poplatok za klimatické zmeny bol zavedený vo Veľkej Británii. Jeho cieľom bolo stimulovať podniky k efektívnejšiemu využívaniu energie, čo malo viesť k zníženiu emisií oxidu uhličitého. Poplatok musia platiť spotrebitelia energie, poľnohospodárstvo a verejný sektor. Domácnosti, doprava a charitatívne organizácie sú oslobodené od tohto poplatku.

Daň z kameniva. Touto daňou je zaťaženy piesok, štrk a kameň, ktoré sa vyťažili na území danej krajiny. Výška dane je daná tak, aby pokryla environmentálne škody, ktoré vznikajú v dôsledku ťaženia. K takýmto environmentálnym škodám zaraďujeme vznik prachu, hluku či straty biodiverzity.

Daň z hluku sa využíva v Bulharsku, Chorvátsku, Maďarsku, Českej republike a Litve. Daňou z hluku sú zaťažené lietadlá, ktorých hlučnosť presahuje určitú hranicu a presahuje stanovený ročný počet štartov. Zdaneniu obvykle nepodliehajú vládne lietadlá, lietadlá ministerstva národnej obrany, a ani tie, ktoré sa využívajú na hasenie pri požiaroch a záchrane ľudského života.

V grafe č. 13 si ukážeme príjmy od roku 2011 do roku 2019 vybraných spomínaných krajín z environmentálnych daní zameraných na znečistenie. V štatistickej príručke od Eurostatu sa do týchto daní radia emisie, látky poškodzujúce ozónovú vrstvu, nakladanie s odpadmi a hluk tvorený napríklad lietadlami pri pristátiach a vzletoch.

Graf 13 – Vývoj príjmov z environmentálnych daní z vybraných krajín v mil. eur

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov databázy Eurostatu

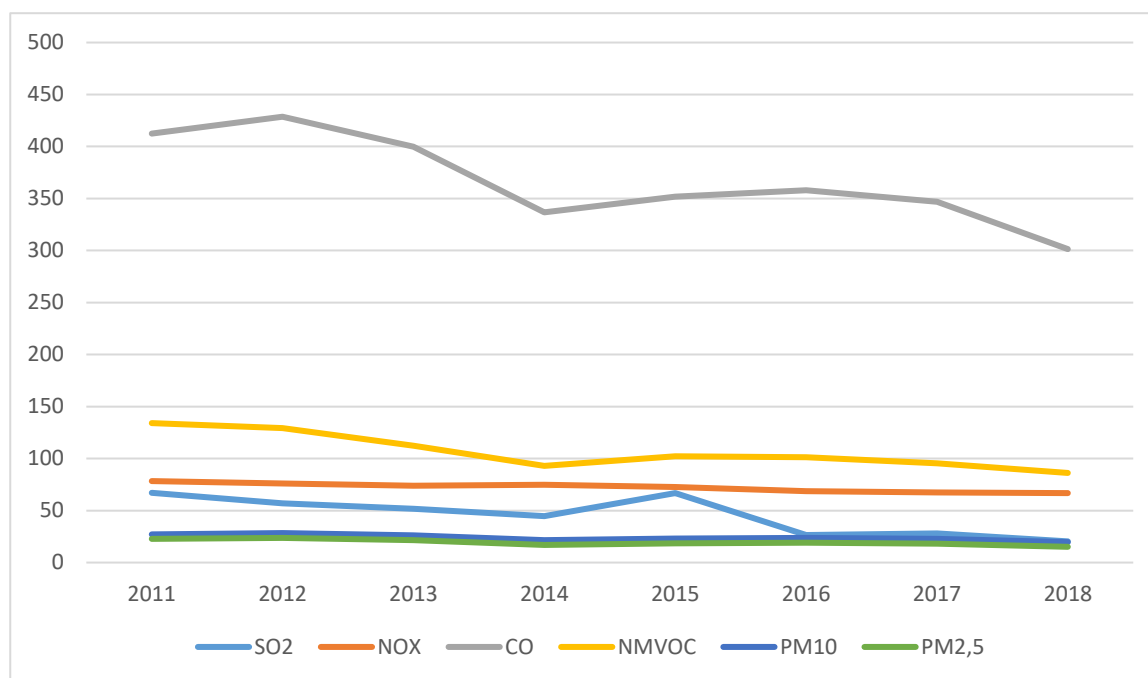
Podľa grafu vidíme, že najväčšie príjmy má Holandsko. V Holandsku sa vyberá napríklad daň z odpadu a daň z lietadla. Ako druhé je Francúzsko. Vo Francúzsku majú všeobecnú daň zo znečisťujúcich činností, kde sú zahrnuté všetky činnosti znečisťujúce životné prostredie. Sadzbu dane majú osobitne pre každú činnosť. V Taliansku sa radia do tejto skupiny dane z SO₂ a NO_x, regionálne dane za skládku, provinčná daň za ochranu životného prostredia a regionálna daň na hluk z lietadiel. V Belgicku sa vyberajú dane zo znečistenia vody, za balené nápoje na jedno použitie, za batérie, za balenie určitých profesionálne použitých atramentov, lepidiel a rozpúšťadiel a za jednorazové fotoaparáty. V Dánsku majú už vyššie spomínané dane napríklad z pesticídov a na PVC a ftaláty. Ako posledné vidíme Fínsko a Írsko, ktoré majú najmenej príjmov z environmentálnych daní zo sledovaných krajín.

4.4 Vplyv uplatňovania nepriamych nástrojov na vývoj emisií v SR

Keď sa pozrieme na graf č. 13 vidíme, že v priebehu 8 rokov sa emisie, ktoré znečisťujú ovzdušie znižujú. Môžeme konštatovať, že uplatňované nepriame nástroje vrátane daní s environmentálnym aspektom pomohli v znižovaní týchto emisií. Musíme však poznamenať, že spomínané spotrebné dane využívané na Slovensku majú v prvom rade funkciu fiškálnu, čo znamená, že ich hlavným cieľom je naplnenie štátneho rozpočtu. Ich vedľajším cieľom je aj environmentálny aspekt. Môžeme povedať, že ostatné nepriame

nástroje majú viac charakter environmentálny ako spotrebné dane na Slovensku a práve preto sme ich aj spomínali v 3. aj v 4. kapitole a venovali sme sa im bližšie.

Graf 14 - Vývoj emisií znečisťujúcich látok v ovzduší v kilotonách

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov databázy EnviDat, ktoré spracoval SAŽP

Najväčšie zastúpenie na Slovensku čo sa týka nepriamych nástrojov majú jednoznačne environmentálne dane. Hneď po nich môžeme podľa pozorovania zaradiť clá, správne poplatky, užívateľské poplatky. Veľký význam pri zlepšovaní životného prostredia má aj obchod s emisiami, kde sa štát snaží obmedziť množstvo vypúšťaných látok do ovzdušia. Regionálne pôsobia odvody a odplaty na zlepšenie životného prostredia.

Záver

Cieľom bakalárskej práce bolo zhodnotenie uplatňovania nepriamych nástrojov pri ochrane životného prostredia, s dôrazom na environmentálne dane v podmienkach Slovenskej republiky. Cieľ sme naplnili a všetky nepriame nástroje vrátane environmentálnych daní sme vyhodnotili a spravili záver, či pomáhajú pri ochrane životného prostredia.

V prvej časti sme sa venovali súčasnemu stavu environmentálnych daní, ich legislatívnemu zaradeniu, a ako vplývajú na životné prostredie. V ďalšej časti sme sa venovali teoretickému prístupu k danej problematike. Pozreli sme sa na názory ekonómov na nepriame nástroje. Takisto sme si zadefinovali jednotlivé nepriame nástroje, ako ich poznáme v teórii.

V poslednej časti sme sa bližšie pozreli na príjmy z environmentálnych daní a čo všetko príjmy ovplyvňuje. Zadefinovali sme si taktiež aj ostatné nepriame nástroje a aké konkrétne poznáme na Slovensku a ako sa využívajú. Spomenuli sme aj environmentálne dane, ktoré sa využívajú v iných krajinách. V krajinách sme spravili štatistiku príjmov z environmentálnych daní z podkategórie znečistenie. Ako posledné sme pozorovali vývoj jednotlivých emisií v ovzduší. V tomto celého sme zhodnotili, že environmentálne dane majú na území Slovenskej republiky fiškálny charakter, teda že slúžia najmä na vyplnenie štátneho rozpočtu. Environmentálny charakter majú až na sekundárnom mieste. Práve kvôli tomuto zisteniu sme opísali aj ďalšie nástroje využívané na Slovensku. Nakoniec sme ešte zhodnotili, že najväčšie zastúpenie majú spomedzi nepriamych nástrojov environmentálne dane, a po nich clá, správne a užívateľské poplatky. Samozrejme, že svoje veľké zastúpenie má aj obchod s emisiami, keďže ten obmedzuje množstvo vypúšťaných emisií do ovzdušia.

Ako prínos bakalárskej práce môžeme brať zistenie, že environmentálne dane, ktoré sú najviac zastúpené na Slovensku, majú ako prvotný cieľ naplniť štátny rozpočet a nie zlepšiť životné prostredie. Toto zistenie sme zhodnotili z informácií najmä z prvej kapitoly, kde sme spomínali aj oslobodenie z dane. Všetky dane majú oslobodenie z dane pokiaľ sa využívajú na výrobu elektriny alebo tepla, pritom sa pri výrobe elektriny alebo tepla produkujú škodlivé emisie, ktoré plynú do ovzdušia. Takisto sme konštatovali, že výber environmentálnych daní závisí najmä na výške spotreby.

Po zhodnotení environmentálnych daní využívaných na Slovensku, môžeme odporučiť prijímanie nových environmentálnych daní. Po opísaní environmentálnych daní

v iných krajinách by sme mohli odporučiť napríklad daň z plastových tašiek, daň z pesticídov, daň z pneumatík alebo aj daň z batérií a akumulátorov. Poprípade sa zamerať na momentálne environmentálne dane a neoslobodiť z dane tie zdroje, ktoré sa využívajú napríklad na výrobu elektriny alebo tepla, pokiaľ by ich výroba nebola z obnoviteľných zdrojov alebo environmentálne nezávadného zdroja.

Zoznam použitej literatúry

Knižná literatúra

1. SCHULTZOVÁ, A.: Daňovníctvo: Daňová teória a politika I. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 360. ISBN: 978-80-7598-107-3.
2. ROMANČÍKOVÁ, E.: Ekológia a životné prostredie. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., s. 224, ISBN: 978-80-8078-426-3
3. BELIČKOVÁ, K., NEUBAUEROVÁ, E., BOÓR, M.: Rozpočtová teória, politika a prax. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., s. 216, ISBN: 978-80-7598-630-6
4. KUBINCOVÁ, S.: Dane, poplatky, clo a ďalšie povinné platby. Zvolen: BRATIA SABOVCI, s. r. o., s. 278, ISBN: 978-80-8083-911-6
5. TEPLICKÁ, K.: Nástroje environmentálnej politiky a ich prínosy v praxi. Košice: TU v Košiciach s. 94, ISBN: 978-80-553-0917-0

Elektronické dokumenty

6. BALÁŽI, Peter: Novodobé finančné teórie a prínos Arthura Cecila Pigoua a Karla Engliša do ich náuky. In: For Fin. Bratislava: Fin Star, marec 2016, roč. 3, č. 3, ISSN 1339-5416. Dostupné na:
http://www.derivat.sk/files/2016_casopis%20forfin/FF_2016_Marec_Pigou_English.pdf
7. Článok: Enviroportál MŽP: Dane s environmentálnym aspektom. Dostupné na internete: <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=361&>
8. Článok: Enviroportál MŽP SR: Emisie skleníkových plynov. Dostupné na internete: <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=41>
9. Článok: Enviroportál MŽP SR: Kjótsky protokol k rámcovému dohovoru OSN o zmene klímy. Dostupné na internete:
<https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/2>
10. Článok: Enviroportál MŽP: Odvody za vyňatie lesných pozemkov. Dostupné na internete: <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=1181>
11. Článok: S. Beder: Charging the Earth: Pollution charges. Dostupné na internete: <https://documents.uow.edu.au/~sharonb/economics.html>
12. Dokument: Enviroportál MŽP SR: Zelené ekonomika. Dostupné na internete: https://www.enviroportal.sk/uploads/files/zelen_e_hospodarstvo/publikacie/Ucebnic_aZelena-ekonomika.pdf
13. Dokument: MŽP SR: Národný program znižovania emisií. Dostupné na:
https://www.minzp.sk/files/oblasti/ovzdušie/ochrana-ovzdušia/dokumenty/strategia-ochrany-ovzdušia/vlastny-material-narodny-program-znizovania-emisii-sr_final.pdf
14. Dokument: Ministerstvo financií SR: Daňová report 2018. Dostupné na internete: https://www.mfsr.sk/files/archiv/priloha-stranky/19959/52/Danovy_report_2018_final.pdf
15. Dokumenty: Finančná správa: Analýzy plnenia príjmov ŠR. Dostupné na internete: <https://www.financnasprava.sk/sk/infoservis/statistiky/analzy>
16. Dokumenty: MF SR: Hlavná kniha rozpočtu verejnej správy za roky 2011-2021. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/verejne-financie/rozpocet-verejnej-spravy/>
17. Environmental taxes: A statistical guide. Luxembourg: Publications Office of the

-
- European Union, 2013, p. 42. ISSN 2315-0815, dostupné na:
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/5936129/KS-GQ-13-005-EN.PDF/706eda9f-93a8-44ab-900c-ba8c2557ddb0?version=1.0>
18. Excel: Ministerstvo financií: Daňové príjmy. Dostupné na internete:
<https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/ekonomicke-statistiky/danove-prijmy/>
 19. Ing. Zuzana Lieskovská, Mgr. Pavla Lényiová a kolektív: Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2018, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Námestie Ľudovíta Štúra 1, 812 35 Bratislava; Slovenská agentúra životného prostredia, Tajovského 28, 97 590 Banská Bystrica, 222 s. ISBN: 978-80-8213-007-5. Dostupné na internete:
<https://www.enviroportal.sk/spravy/detail/9341>
 20. Kjótsky protokol [online]. Encyclopaedia Beliana, ISBN 978-80-89524-30-3. Dostupné na internete: <https://beliana.sav.sk/heslo/kjotsky-protokol>
 21. VINELLI, R. 2009. Sugar Taxes Aren't Sweet: The Case Against Taxes on SugarBased Drinks. 2009. Dostupné na internete:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1410068
 22. Zdroj: Ministerstvo životného prostredia: Obchodovanie emisnými kvótami. Dostupné na internete: <https://www.minzp.sk/klima/obchodovanie-emisnymi-kvotami/>
 23. Zdroj: Finančná správa SR: Vyberanie správnych poplatkov. Dostupné na internete:
<https://www.financnasprava.sk/sk/infoservis/spravne-poplatky>

Zákony

24. Zákon č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja
25. Zákon č. 609/2007 Z. z. o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu a o zmene a doplnení zákona č. 98/2004 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov

Prílohy

Príloha č. 1: Tabuľka ku grafu č. 7: Vývoj sadzieb dane z minerálnych olejov v eurách

Príloha č. 2: Tabuľka ku grafu č. 13 – Vývoj príjmov z environmentálnych daní z vybraných krajín v mil. eur

Príloha č. 3: Tabuľka ku grafu č. 14 - Vývoj emisií znečisťujúcich látok v ovzduší v kilotonách

Príloha č. 1: Tabuľka ku grafu č. 7: Vývoj sadzieb dane z minerálnych olejov v eurách

[illegible]

Príloha č. 2: Tabuľka ku grafu č. 13 – Vývoj príjmov z environmentálnych daní z vybraných krajín v mil. eur

	Dánsko	Belgicko	Írsko	Taliansko	Holandsko	Francúzsko	Fínsko
2011	312,06	475,9	62,15	468	2875	2154,12	107,1
2012	366,82	475,2	65,67	527	2915	2444	98,77
2013	428,5	478,51	58,17	484,99	2696	2508,79	101,86
2014	335,88	466,84	46,43	537,99	2779	2543	86,15
2015	378,52	459,36	46,07	644,99	2875	2452	74,89
2016	321,29	527,45	57,13	597,99	2952	2463	50
2017	275,29	510,48	44,39	639,99	2986	2472	39,99
2018	282,06	505,26	25,08	569,99	3025	2332	38
2019	249,22	496,97	18,46	549	3149	2257	28

Príloha č. 3: Tabuľka ku grafu č. 14 - Vývoj emisií znečisťujúcich látok v ovzduší v kilotonách

	SO ₂	NO _x	CO	NM VOC	PM ₁₀	PM _{2,5}
2011	67,05	78,34	412,32	134,06	27,18	22,64
2012	57,01	76,13	428,67	129,15	28,33	23,7
2013	51,74	73,97	399,93	112,3	26,16	21,63
2014	44,47	74,75	336,6	92,99	21,45	16,84
2015	66,78	72,78	351,89	102,16	23,07	18,48
2016	26,38	68,53	357,93	101,11	23,69	18,95
2017	27,99	67,43	346,78	95,52	22,65	18,13
2018	20,35	66,75	301,39	86,149	19,62	15,12